

Rådgivende dokumentet

2026–2027

Ungdom

Innhold

Organisasjon.....	4
Fagligpolitisk.....	6
Et seriøst arbeidsliv	12
Klima og Miljø.....	16
Unge og økonomi.....	18
Solidaritet.....	21
Utdanning, fagopplæring og yrkesstolthet.....	24
Helse, Miljø og Sikkerhet.....	28
Begrepsforklaring	31

Organisasjon

1. Det er viktig at Fellesforbundets ansatte, avdelinger, klubbstyrrer og ledelse gjenspeiler mangfoldet blant medlemmene våre. Vi skal være en inkluderende organisasjon som arbeider målrettet mot et bredere mangfold på alle nivåer for å inkludere mennesker av ulik bakgrunn. Alle skal føle seg representert, uavhengig av etnisitet, kjønn, funksjonsevne, alder, seksuell legning og bakgrunn. Vi ser at flere minoriteter søker seg til jobber som tidligere har hatt begrenset representasjon. Derfor er det spesielt viktig at vi legger ned en innsats innen disse yrkene for å sikre representasjon av minoriteter i klubb- og avdelingsstyrer. Dagens arbeidsmarked består i større grad av arbeidskraft fra andre deler av verden. Vi som forbund må vise at vi er tilgjengelige for alle, uansett hvilket språk de snakker, ved å gjøre informasjon tilgjengelig på flere språk der det trengs, inkludert nynorsk, bokmål og de samiske språkene.

2. Vi i Fellesforbundet er gode på organisering, men vi kan bli bedre. I løpet av 2025 organiserte vi 25 273 nye medlemmer. Samtidig er det en utfordring at vi opplever en betydelig medlemsavgang, og på grunn av dette har vi de siste årene hatt minimal vekst eller mistet medlemmer. I 2025 mistet vi 22 800 medlemmer, noe som resulterte i en begrenset medlemsvekst. Den sentrale ungdomskonferansen mener at medlemmer må få hjelp innen rimelig tid når de trenger det, for å unngå tap av medlemskap grunnet lang saksbehandling. Fellesforbundet må også skaffe seg en bedre forståelse av årsakene til medlemstapet.

3. For å forsvare tariffavtalene og ha en sterk posisjon i arbeidslivet, må Fellesforbundet ha en høy organisasjonsgrad og målrettet aktivitet knyttet til rekruttering og organisasjonsbygging. I dag er ca. 50% av arbeidstakerne i Norge organisert. Mange unge har i dag manglende kunnskap om hva en fagforening er, og hva den står for. En viktig forutsetning for å beholde vår sterke posisjon er organisering. Den sentrale ungdomskonferansen mener det er viktig for forbundet å være relevant og oppdatert. Et spesifikt tiltak er å sørge for at fordelsprogrammet LOfavør hele tiden er oppdatert og gunstig for våre medlemmer.

4. Flere av våre bransjer sliter med rekruttering. Fagarbeidere blir stadig en mangelvare og vi må ha søkelys på hvordan vi kan rekruttere flere til å ta utdanning innen våre fagområder. Vi organiserer hovedsakelig typiske mannsdominerte yrker, og kvinner utgjør kun 17,8% av den totale medlemsmassen i forbundet. Det er

dokumentert at en kjønnsbalanse på arbeidsplassen er til fordel for både menn og kvinner. Den sentrale ungdomskonferansen mener at Fellesforbundet må videreføre kampanjer som «ditt yrke» og «følg drømmen, ikke strømmen» da dette bidrar til at flere kvinner ønsker seg inn i mannsdominerte yrker. Samtidig er det viktig at vi viderefører kvinnenettverk både på tvers av avdelinger, men også innad i de ulike yrkene for å skape samhold og fremme likestilling i arbeidslivet. Det burde også bli et samarbeid mellom Fellesforbundet og opplæringskontorene slik at kvinner lettere finner hverandre gjennom disse nettverkene i læretiden. De vil også kunne snakke med de som har lang erfaring, og hjelp til utfordringer som kan oppstå i arbeidshverdagen. Kvinner kan på denne måten skape trygghet og tilhørighet for hverandre.

5. Kurs spiller en viktig rolle i arbeidet for våre medlemmers lønns- og arbeidsvilkår gjennom opplysningsvirksomhet om plikter og rettigheter. Våre unge medlemmer skal kunne finne kurs som de opplever som relevante i Fellesforbundets kurskalendere. Selv om Fellesforbundet allerede gjør dette på flere måter, kan det fortsatt forbedres med økt prioritering av unge på faglige kurs. Samtidig ønsker vi at det brukes mer midler på kursvirksomhet. For eksempel lider Nord-Norge med sine store geografiske utfordringer og spredte befolkning av høye reisekostnader. Økt støtte til kurs- og konferansevirksomhet vil bidra til å jevne ut ulikhetene i tilgangen til kompetanseheving og deltakelse i regionen. Dette tiltaket vil fremme inkluderende utvikling og bidra til å styrke Nord-Norges samlede kunnskapsbase og nettverk.

6. Å utdanne fremtidige tillitsvalgte er en nøkkelfaktor for å opprettholde en sterk organisasjon også i fremtiden. Den tillitsvalgte har en sentral rolle i å organisere, ivareta og motivere medlemmene, også i ungdomsarbeid. En betydelig del av Fellesforbundets kursprogram er tillitsvalgt-serien. Den sentrale ungdomskonferansen krever at ungdomsarbeidet skal være en integrert del av dette kursprogrammet.

7. For Fellesforbundet er skolebesøk og bedriftsbesøk en av de viktigste oppgavene rettet mot ungdom. Vi må også rette oppmerksomheten mot studenter og deres behov ved å besøke dem på utdanningsinstitusjoner rundt om i landet. Dette mener den sentrale ungdomskonferansen fortsatt bør prioriteres av Fellesforbundet. Ungdom kommuniserer best med ungdom, og under skolebesøk er det klare forventninger om at det skal settes av midler i avdelingene. Samtidig skal dette foregå i samarbeid mellom avdelingene og de regionale ungdomssekretærene. Vi må inkludere lærlinger og fagarbeidere i skolebesøkene for å representere faget og vise frem stolte fagarbeidere.

8. De fleste bransjene Fellesforbundet organiserer er mannsdominerte, og vi har som mål å få flere kvinner inn i våre mannsdominerte yrker. Når vi inkluderer våre engasjerte kvinnelige medlemmer på skolebesøk, vil vi i større grad kunne vise at også kvinner trives i våre yrker, og potensielt øke andelen kvinner i disse yrkene. Ungdomsskoleelever står overfor et viktig valg når de skal bestemme seg for hvilken linje de skal velge på videregående skole, og dermed hvilket yrke de skal jobbe med etter endt utdanning. Fellesforbundet bør være til stede allerede på grunnskolenivå for å inspirere ungdom til å velge yrkesfaglig utdanning. Elevene er fremtidens fagarbeidere og potensielle medlemmer for oss, og vi må sørge for å gi dem god informasjon om forbundet, plikter og rettigheter i arbeidslivet før de begynner læretiden i bedrift.

9. Fellesforbundet kaller seg «forbundet for lærlinger,» og dette er noe vi må jobbe hardere for å fremme. Det er altfor få lærlinger som organiserer seg i dag, og vi må iverksette tiltak for å få dem med i forbundet. Vi ser at flere forbund har billigere medlemskap for sine lærlinger, og dette har vist seg å ha god effekt. Samtidig ser vi at flere gule forbund tar fremskritt i våre bransjer, spesielt blant lærlinger. Mange peker her på at det er på grunn av at det tilbys billigere lærling medlemskap. Den sentrale ungdomskonferansen mener det er feil at det er billigere medlemskap som gjør at unge medlemmer går til gule forbund. Det er en mangel på kunnskap om hva det vil si å være organisert.

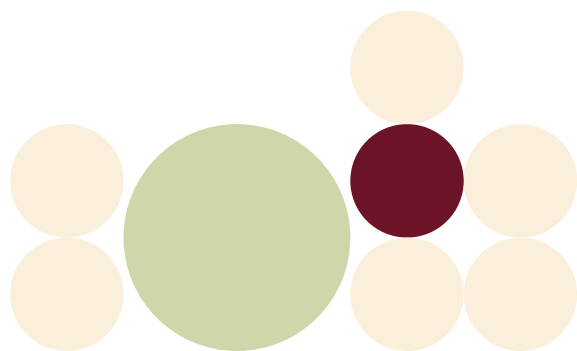
10. Det er viktig at alle avdelinger i forbundet legger til rette for ungdomsarbeid. Vi må ha en lav terskel for å frikjøpe ungdomsledere som frivillig påtar seg et verv for å jobbe med ungdomsarbeid i avdelingen og regionen de er en del av. Det er avgjørende at ungdommen i forbundet får støtte til å utføre den jobben som gjøres innenfor fagbevegelsen. Ungdomskonferansen oppfordrer avdelingene til å satse enda mer på unge arbeidere ved å frikjøpe flere ungdommer i sine tillitsverv.

11. Fellesforbundet skal innføre en helhetlig og forutsigbar økonomisk ordning som sikrer reell deltakelse og inkludering i organisasjonens møter, kurs og konferanser som skal være uavhengig av medlemmenes livssituasjon. Ordningen skal særlig ivareta medlemmer og tillitsvalgte med omsorgsansvar for små barn. Det må legges til rette for at foreldre kan delta uten økonomisk tap eller praktiske hindringer, blant annet gjennom bedre satser og fleksible løsninger for barnepass. Ordningen skal utformes slik at godtgjørelse til barnepass eller forelder ikke fører til avkortning eller bortfall av foreldrepenger eller andre ytelser fra NAV. Målet er å sikre like muligheter for deltakelse, styrke organisasjonens demokrati og bidra til økt rekruttering og aktivitet blant medlemmer i ulike livsfaser.

12. LOs sommer- og lærlingpatrolje er synlige og betydningsfulle satsninger fra LO som er rettet mot unge. Det er viktig at Fellesforbundet fortsatt prioriterer deltakelse, og bidrar med ressurser lokalt slik at vi får mulighet til å nå ut til flest mulig unge, uavhengig av hvor de jobber. Flere unge opplever at det er vanskelig å få lov til å delta fra avdelingene sine på grunn av kostnader og besøk som noen ganger faller inn under andre forbund eller avdelinger. Det er en uheldig holdning som hindrer ungdom fra å engasjere seg videre i Fellesforbundet og LO. Kontingenten som overføres til avdelingene skal også brukes på ungdomsarbeid, likevel opplever ungdommen at vi blir sittende nederst ved bordet. Den sentrale ungdomskonferansen krever at ungdomsarbeidet i avdelingene prioriteres, og at LO skal dekke kostnadene knyttet til patroljene slik at alle kan delta.

13. Fellesforbundet må dedikere mer ressurser til kommunikasjonsavdelingen. Vi ønsker en dedikert ansatt i hver region til å drive markedsføring og sosiale medier aktivitet. Dette vil skape mye mer synlighet sentralt, og ikke minst lokalt. Avdelinger og regioner lager nå sine egne kontoer, og man får en veldig variert kvalitet. Det er viktig at vi har en mer samlet front i mediene, og at vi bruker relevante trender og sprer viktig innhold som passer til våre saker. Medlemmer, tillitsvalgte og avdelinger skal inkluderes i arbeidet til de ansatte i hver region. Ungdommer kan være en sterk ressurs i SOME arbeid da de ofte er mer oppdaterte. Det er viktig å lytte på deres innspill.

14. Det er viktig at Fellesforbundet legger til rette for å nå ut til ungdommen og engasjere dem. Sosiale tiltak som blant annet pizzakvelder og bowling, undervurderes ofte når det gjelder effekten av å skape tilhørighet blant våre medlemmer og stimulere deres engasjement. Ungdommenes psykiske helse har vært i særlig fokus

etter pandemien, og for noen er forbundet deres viktigste sosiale arena. En arena som er åpen for alle og tar vare på de som deltar, må være Fellesforbundets visjon for våre sosiale arrangementer. Det er derfor viktig å investere ressurser i sosiale arrangementer for våre medlemmer.

15. Tilbakemeldinger fra mange av Fellesforbundets medlemmer indikerer at de ikke mottar tilstrekkelig informasjon fra sine avdelinger og klubber. Derfor bør det arbeides med informasjonsflyten på alle nivåer i forbundet. Den sentrale ungdomskonferansen ønsker derfor at regionene skal utarbeide månedlige nyhetsbrev som sendes ut til alle medlemmer. Disse nyhetsbrevne skal inneholde informasjon om tilgjengelige kurs, mulige verv, og andre aktiviteter medlemmene kan delta i. Dette initiativet kommer som følge av at mange medlemmer føler at de kun betaler en kontingent, uten å nødvendigvis se hva forbundet gjør for dem både sentralt og lokalt. Samtidig må vi bli flinkere til å kontakte medlemmer i bedrifter uten tariff og hjelpe dem med å kjempe for en tariffavtale og få opprettet en klubb. Et tiltak som kan hjelpe med dette er at alle nye medlemmer skal bli kontaktet, og helst at vi kommer ut til dem med nyttig informasjon som kan hjelpe dem.

16. Innad i LO er det flere forbund som ofte kan konkurrere om de samme medlemmene. Den interne konflikten betyr ofte at medlemmer melder seg ut av forbundet, eller at de bytter og melder seg inn i gule forbund. En god dialog og samarbeid internt blant avdelingene i Fellesforbundet og de andre forbundene i LO er viktig for å unngå mange av disse konfliktene. De som taper mest på interne konflikter er til slutt medlemmene. Fellesforbundet, som et av LO sine medlemsforbund, har hovedfokus på fagarbeidere, lærlinger og yrkesfag. Vi har i de senere årene opplevd stort fokus på studentarbeid gjennom LO Studentene, men til gjengjeld ikke like stor prioritet på lærlinger og fagarbeidere. Dette var derfor en av grunnene til at Fellesforbundet fikk gjennomslag for at LO skulle starte med lærlingpatruljen. Dessverre oppleves det fortsatt at LO ikke prioriterer våre medlemsgrupper i stor grad, mye grunnet overarbeid med studentarbeidet. Den sentrale ungdomskonferansen krever at LO i større grad skal likestille satsingen på studenter og lærlinger, blant annet ved å ansette en egen lærlingrådgiver.

17. Fellesforbundet er et forbund drevet av våre medlemmer. Medlemmenes kontingent gir oss muligheten til å drive aktiviteter, og ved å være medlem gir de oss tillit til å forvalte pengene på en god og fornuftig måte. Det har aldri vært skjult at alkohol ofte nytes under middager og etter møtetider, noe vi anser

som akseptabelt. Imidlertid, i lys av landsmøtemiddagen der det ble servert alkohol på forbundets regning, mener den sentrale ungdomskonferansen at forbundet bør avslutte praksisen med å dekke alkoholholdige drikkevarer. Praksisen med å tilby mat og drikke under møter anser vi som akseptabel, men det må klart presiseres at kun alkoholfrie drikker skal dekkes av Fellesforbundet. Ungdommene i Fellesforbundet mener at bruk av medlemspengene til alkohol er et tillitsbrudd, og hvis noen ønsker å nyte drikkevarer med alkohol, bør dette gjøres på egen regning.

18. Sørmarka konferansehotell har en sentral posisjon i hele arbeiderbevegelsen. Helt siden 1939 har arbeiderbevegelsen brukt Sørmarka til å bygge organisasjon, dele kunnskap og ikke minst bidra til å bygge landet. Ungdommen i Fellesforbundet mener at Sørmarka konferansehotell har en betydelig plass i vår historie, men også i fremtiden. Det er derfor viktig at alle forbundene som er medeiere må legge føringer for at Sørmarka skal fornyes og bli et av Norges beste kurs- og konferansehoteller. I dag ser vi at hotellet begynner å vise tegn til alderdom, med sine mange påbygg og utdaterte rom. Sørmarka er ikke lenger det stedet det en gang var. Det er viktig for oss som bevegelse å ha et sted å reise til og vite at alt vi står for blir fulgt og bevart, og dette stedet bør være Sørmarka konferansehotell.

19. Utgangspunktet til forbundet om at det skal tilrettelegges for at medlemmer med barn kan delta på kurs er bra. Men det blir et problem når man ikke har familie som kan stille opp som barnepass. Satsene for barnepass i forbundet er på maks 1200.-nok i døgnet om du har 3 barn. I tillegg er dette skattepliktig for den som passer barnene. Disse satsene er for dårlige og derfor mener den sentrale ungdomskonferansen at Fellesforbundet må øke disse satsene og legge bedre til rette for at foreldre kan delta på kurs.

Fagligpolitisk

1. Fellesforbundet er en sterk organisasjon som hele tiden jobber med å forbedre våre medlemmers lønns- og arbeidsvilkår. Vi får til mye gjennom tariffoppgjør, lønnsforhandlinger og dialog med våre motparter på arbeidsgiversiden. Det norske trepartssamarbeidet har tjent samfunnet godt og det må ivaretas. Statistikk viser at politikerforakten stadig øker, også blant våre medlemmer og mange medlemmer ønsker at vi skal bli partipolitisk nøytrale. Dette er ikke veien å gå, Fellesforbundet skal ha et tydelig standpunkt at vi støtter venstresiden i norsk politikk.

Etter kommune- og fylkestingsvalget i 2023 viser statistikk fra SSB at venstresiden mister velgere og spesielt blant de unge i samfunnet. Samtidig som at valgdeltakelsen i Norge synker. Dette er utfordringer som alle må ta på største alvor. Det må derfor jobbes med konkrete tiltak som kan sikre økt valgdeltagelse, spesielt i de gruppene med lavest valgdeltakelse.

2. Den sentrale ungdomskonferansen mener at Fellesforbundet må styrke samarbeidet med de partiene vi allerede samarbeider med i dag. Et av Fellesforbundets hovedmål skal alltid være å kjempe for det medlemmene våre bryr seg om inn mot alle partier. For å styrke ungdommens stemme i den nasjonale partipolitikken, må ungdomspartiene få økt støtte. Ved å gi øremerket støtte til ungdomspartiene understreker Fellesforbundet betydningen av å investere i den kommende generasjonens politiske engasjement.

Samtidig må vi jobbe for å skolere medlemmer om fagligpolitisk arbeid slik at tillitsvalgte tar på seg verv og folkevalgte roller i politikken. Derfor bør det sentrale ungdomsutvalget i Fellesforbundet fortsette å invitere ungdomspartier slik at vi gjenspeiler våre unge medlemmers politiske syn. Ungdommen i Fellesforbundet skal samtidig arrangere verksteder og temakvelder hvor våre medlemmer får muligheten til å lære mer om politikk, debatt og taleteknikk, og aktivt delta i diskusjoner.

3. Fellesforbundet skal jobbe for å redusere skiftarbeidsdagen på skiftordninger som inkluderer nattarbeid. Det er viktig å fremme arbeidsfolks helse ved å gi oss tid og krefter til å leve livet og ha en sunn balanse mellom jobb og fritid. Arbeidet for en reduksjon i skiftarbeid må sees som ett steg mot den generelle 6 timersdagen. En mer overkommelig skiftplan gir lokale tillitsvalgte muligheten til å lage gode særavtaler på den enkelte bedrift, derfor er det viktigere enn noensinne å jobbe mot bedre arbeidstider og ikke bare lønn.

4. God utdanning for alle er noe av det viktigste arbeiderbevegelsen jobber for. Grunnskolen må være best mulig for morgendagens ledere og arbeidere, og da trenger man gode skoler med gode lærere og voksne tilstede. En av utfordringene i dagens skole er at det er for få voksne med ulik kompetanse som kan samarbeide og bidra til at barna får den hjelpen de trenger. En konsekvens av dette kan være at de senere ikke mestrer de forventningene og kravene samfunnet stiller. Dette er et tap for alle, og en side ved denne utfordringen kan bli møtt med flere voksne med ulik kompetanse. Blant annet kan det være ønskelig med flere helsefagarbeidere, barne- og ungdomsarbeidere, skolepsykologer,

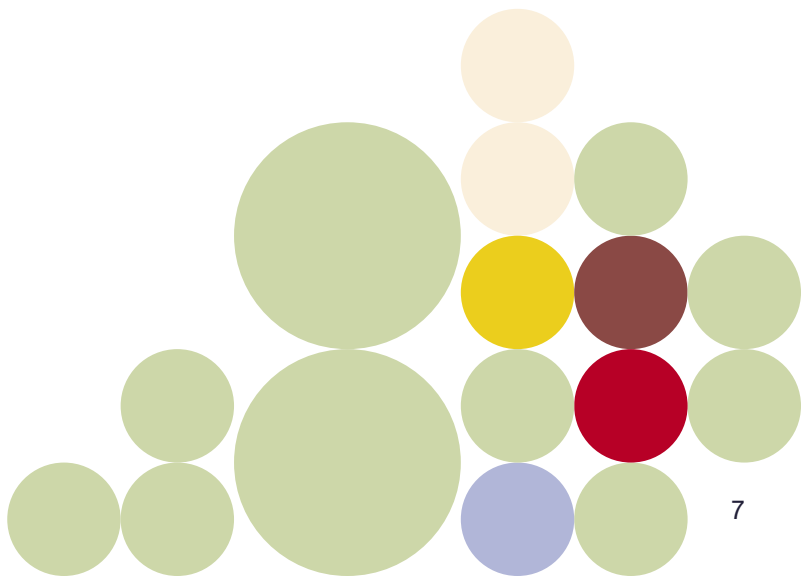
vernepleiere, logopeder, sosialarbeidere, og andre yrkesgrupper inn i skolen.

5. Fellesforbundets ungdom mener Norges strømpolitikk i større grad må bygge på politisk kontroll, fellesskapsløsninger og hensynet til arbeidsfolk og industri. Dagens markedsbaserte strømmodell har ført til høye og uforutsigbare priser som rammer husholdninger, arbeidsplasser og norsk industri. Vi støtter derfor hovedlinjene i Fellesforbundets kraftrapport, og mener staten må ta et tydeligere ansvar for produksjon, salg og fordeling av strøm. Dette innebærer blant annet å utrede og etablere et statlig strømselskap som kan sikre stabile og rettferdige strømpriser, langsiktig krafttilgang for industrien og demokratisk kontroll over en av våre viktigste naturressurser.

Strøm er en forutsetning for verdiskaping, bosetting og velferd i hele landet, og kan ikke behandles som en ordinær handelsvare på et internasjonalt marked. En sterkere statlig rolle i strømmarkedet er nødvendig for å sikre at kraften kommer fellesskapet til gode, og for å trygge arbeidsplasser og framtidig industriutvikling.

6. I flere distrikter er tilgangen på strøm i ferd med å bli så knapp at både industriutvikling og annen næringsvirksomhet trues. Samtidig ser vi at betydelige mengder kraft brukes av utenlandskeide datasentre som driver med spekulativ kryptoutvinning. Fellesforbundets Ungdom mener at norsk kraft skal prioriteres til virksomhet som skaper varige arbeidsplasser og bidrar til verdiskaping i Norge.

7. Med den enorme bølgen av søknader om etablering av nye datasenter er det nødvendig å trekke i bremsen og iverksette tiltak for å unngå at datasentre tar opp all fremtidig kraft med å fylle opp køen. Den Sentrale Ungdomskonferansen mener regjeringen må jobbe for å innføre plikt om konsesjon ved etablering av nye

datasentre slik at vi får bedre kontroll på etableringene, begrense mengden og sette tydelige krav for etableringer av datasentre.

8. Klimakampen er vår tids største utfordring. Flere av våre bransjer bidrar i stor grad til problemene, og kommer også til å være en stor del av løsningen. Vi må produsere mer enn 70 TWh energi innen 2030, samtidig er det viktig at vi omstiller oss til å være mest mulig energieffektive. Her må staten gå inn med kompensasjoner for at bedrifter og vanlige folk får energieffektiviserende tiltak, såkalte ENØK tiltak. I tillegg anbefaler vi å fjerne skatten på salg av overskuddsstrøm fra privathjem, små og mellomstore bedrifter. Det bør være støtteordninger og insentiver for bedrifter som ønsker å benytte taket på byggene til montasje av solcellepanel. Samtidig er vi nødt til å sikre at det ikke bygges flere utenlandsforbindelser og at det norske strømmettet utbedres slik at norsk industri sikres tilgang på strøm og kraft.

9. Den sentrale ungdomskonferansen støtter opp om Eldring-utvalget sin rapport angående viktigheten av EØS-avtalen. Forbundet skal jobbe aktivt for å øke vår innflytelse i EØS avtalen, med mål om å fremme norsk verdiskapning og sikkerhet.

10. I 2024 var 217 000 kvinner ufør i Norge og 7,2% av norske kvinner var sykemeldt. Forskning på kvinnehelse har blitt nedprioritert i alt for lang tid. Norge må få en bedre forståelse for hvordan kvinnekroppen fungerer for å redusere dagens og framtidens sykefravær. Forskning på kvinnehelse kan sees i lys av god folkehelse og likestilling. Fellesforbundet skal jobbe for å sikre et godt og tilstrekkelig fødetilbud i hele Norge. Derfor må flere bedrifter også ta i bruk bedriftsjordmødre slik at flere kvinner kan stå lengre i jobb under svangerskapet. Dette kan være med å bidra til å øke fødselsraten og snu den synkende trenden. Skulle du være så uheldig som kvinne å bli gravid og få større bivirkninger, kan du stå i situasjonen der du ikke har råd til å gå ut i sykemelding da du ikke har flere sykedager igjen. Er det rett at helseproblemer som kommer av svangerskap skal gå på kvoten av sykedager? Nei, det er det ikke. Vi ønsker at flere kvinner skal føde barn, men allikevel har vi ikke lagt til rette for de mange problemstillingene det kan føre med for kvinner i arbeidslivet. Grunnlaget for svangerskapsenger må utvides, skal at kvinner som sykemeldes på grunn av svangerskap også er dekket. I 2021 fikk alle norske soldater i tjeneste gratis sanitærprodukter og fra 2022 fikk alle Kiwi-ansatte gratis sanitærprodukter på jobb, Samtidig har det blitt startet prøveprosjekter på gratis sanitærprodukter til elever på skoler. Den sentrale ungdomskonferansen mener at

produkter som bind, tamponger og andre mensprodukter må bli gratis for alle, og tilgjengelig på alle bedrifter.

11. Forrige pensjonsreform innførte delingstall, som straffer de som går av tidlig og belønner de som står lenge i jobb. Dette rammer særlig Fellesforbundets medlemmer, som jobber på gulvet og skaper verdier, derfor mener vi at ordningen må endres med mål om å omfordele og gi en rettferdig pensjon. Våre medlemmer har så fysisk krevende jobber at de færreste kan stå enda lenger i jobb. I stedet for å rette opp i dette har regjeringen flyttet målstreken enda lenger frem ved å iverksette levealdersjustering, en justering basert på tallgrunnlag som skjuler de som jobberseg i hjel i tunge yrker og ikke tar hensyn til dem. Ungdommen i Fellesforbundet krever at det innføres en sliterordning for fysisk krevende yrker og at utføre skjermes helt fra levealdersjusteringen.

Fellesforbundets landsmøte avviste LOs forslag til reformert AFP og jobber for å tette hullene i dagens ordning. Nå må vi ta fatt på arbeidet med å sikre en pensjon det går an å leve av. Regjeringen forsøker å tette gapet mellom privat og offentlig AFP, da arbeidstakere i dag ikke fritt kan bytte sektor uten å miste pensjonsrettigheter. Fellesforbundets ungdom mener det største problemet er at utføre ikke får noe fra AFP, en grov urett som må rettes opp!

OTP er en viktig del av pensjonen vår, men dagens regler er altfor svake. Arbeidsgivere kan nesten fritt velge hvilke tillegg som inngår i beregningsgrunnlaget, og lovens minstekrav på 2 % innbetaling er altfor lavt, særlig når ikke engang alle tillegg er inkludert i beregningen. Mange arbeidstakere er ikke klar over hvor dårlig OTP-ordningen i deres bedrift er, siden dette ikke står i arbeidskontrakten, og få oppsøker informasjon selv. Den sentrale ungdomskonferansen mener at minstesatsen økes til minst 4 % og at OTP-satsen skal være en del av det lovpålagte innholdet i arbeidskontrakter samtidig som at OTP innbetaling skal beregnes ut fra bruttolønn.

12. Vår velferd omfatter skole, barnehage, eldreomsorg, sykehus og mye mer. Spesielt nå er Norge på vei inn i en eldrebølge vi ikke er klar for. Dagens velferdssystem har verken midlene eller kapasiteten til å håndtere eldrebølgen som kommer fremover. Vi i Fellesforbundet mener at regjeringen må ta ansvar for å tilrettelegge eldreomsorgen i fremtiden. Vi mener at ingen skal kunne tjene penger på velferd.

13. I dag er det slik at avgåtte og tidligere stortingsrepresentanter beholder adgangen sin til Stortinget. Vi ser - og har sett over flere år - at tidligere representanter blir kjøpt og brukt av PR-byråer, og andre interesseorganisasjoner, for å påvirke Stortingets arbeid. Det finnes ingen oversikt over dette, og det blir dermed vanskelig å vite hvem og hvilke interesser som påvirker de folkevalgte bak lukkede dører. Det bør derfor etableres et lobby-register med informasjon om stortingsrepresanthenes virksomhet knyttet til vervet, og representanter som trer ut av vervet må levere tilbake adgangskortet.

14. De siste årene har matvareprisene økt svært mye. Samlet prisvekst på mat har vært langt høyere enn inflasjonen og flere matvarer har hatt en prosentøkning på flere titalls prosent. Mesteparten av pengene har verken gått til bøndene, de ansatte i butikkene eller noen av de andre leddene i verdikjeden. Det er på tide at det utøves større kontroll over dagligvarekjedene og at Konkurransetilsynet og Dagligvaretilsynet får utvidet mandat og lovhjemmel til å sørge for at dagligvarekjedene ikke utnytter at det er liten konkurranse og øker prisene uforholdsmessig mye for å berike seg selv.

15. I mange år har vi sett økte forskjeller blant folk i Norge. Den gruppen som har falt lengst fra er de som er uføre. I en verden som blir stadig dyrere er vi nødt til å passe på at de som er uføre ikke faller fra blant annet ved å øke uføretrygden. Samtidig må vi rette fokus på arbeidsledige. Fellesforbundets landsmøte krever at grunnlaget for ytelsene på dagpenger, arbeidsavklaringspenger (AAP) og uføretrygd heves, slik at de reflekterer den tidligere inntekten på en bedre måte enn i dag. I tillegg mener Fellesforbundets ungdom at sykepenger skal beregnes etter reell årsinntekt, fordi mange er helt avhengige av tilleggene og overtiden man har hatt. Samtidig må reglene for fribeløp og avkortning utformes slik at uføretrygden stimulerer til økt yrkesdeltakelse. Det er ingen som tjener på at folk står utenfor arbeid hvis de ikke har behov for det. Vi mener at arbeidet NAV legger ned for å få folk tilbake i jobb må forbedres.

16. Krigen i Ukraina har vist oss viktigheten av å være medlem i en forsvarsallianse. Det er derfor viktig at Norge fortsetter samarbeidet med NATO. Likevel er NATO sårbart, og avhengig av USA med deres uforutsigbare utenrikspolitikk. Norge må derfor fortsette og styrke forsvarssamarbeidet med Europa, for å sikre en tryggere hverdag for det norske folk og for å begrense konsekvensene av en eventuell eskalering i aggressivitet fra Russland. NATO-øvelser viser at infrastrukturen i

Norge, spesielt i Nord, er for dårlig. Havner, veier, og jernbaner må bygges ut, forbedres og holdes vedlikeholdt, og distriktene må holdes befolket.

Det usikre verdensbildet viser sårbarheten i samfunnet vårt. Derfor må Norge gjenopprette korn- og medisinlager. Gjennom vårt medlemskap i NATO forplikter vi oss også til å opprettholde forsvarets operative evne og det forventes at vi bruker 5% av brutto nasjonalt produkt til økt forsvarsberedskap, våpenproduksjon, våpenlager og andre sikkerhetsrelaterte utgifter. Norge har et av verdens strengeste eksportregelverk når det gjelder forsvarsmateriell. For at norsk industri skal kunne konkurrere på likeverdige vilkår er det viktig at allierte nasjoner har et felles regelverk og en felles norm for sluttbrukerdokumentasjon ved kjøp og salg av forsvarsmateriell. Slik at norsk krigsmateriell ikke blir solgt til regimer som undertrykker eget folk eller står båk folkemord. Ved forsvarsanskaffelser må norske myndigheter sikre forpliktende industri- og samarbeidsavtaler i form av gjenkjøp som bidrar til nasjonal verdiskaping, utvikling og teknologioverføring.

17. Vi ser stadig en økende bortsetting av arbeid fra forsvarets sivile verksteder til private aktører. Det er en direkte effekt av langtidsplanen til høyresiden, som i sin tid ønsket å privatisere vedlikeholdet av forsvarets materiell i sin helhet. Fellesforbundet må jobbe for at Forsvaret satser på faste ansatte, i stedet for kontinuerlig innleie. Over tid vil innleie og bortsetting av arbeid føre til at Forsvaret sitter med svekkede ressurser. Fellesforbundet må være med på å snu denne trenden!

18. Et av de viktigste tiltakene for et trygt og seriøst arbeidsliv er å sikre at skolesystemet vårt fungerer og viser hvilke verdier landet vårt er bygget på. Det er urovekkende å se tallene for elever som sliter med psykisk helse og hvor mange som dropper ut. Dette er skremmende tall som vi må jobbe for å senke. På dagens yrkesfaglinjer ser vi det største frafallet, samtidig ser vi at det er de skolene som har flest yrkesfaglinjer som blir nedprioritert når det kommer til midler til helsesykepleiere.

Den sentrale ungdomskonferansen mener at yrkesfagskoler må prioriteres når det kommer til helsesykepleierordningen og dens hjelpemidler. Vi mener også at norske skoler burde drives av det offentlige. Landet vårt er tuftet på fellesskolen, og slik skal det fortsatt være. Det skal kun være lov å drive privatskole dersom den dekker et tilbud som det offentlig ikke tilbyr i nærområdet og det skal drives ideelt.

19. Ungdommen i Fellesforbundet krever at tannhelse og synskorrigerende tiltak, inkludert briller, blir en del av egenandelsordningen. Dagens ordning er usolidarisk og fører til et forsterket klasseskille mellom de som tjener godt, og lavlønte. Det skal ikke være slik at man er avhengig av god inntekt for å kunne smile, spise og se normalt.

20. Gjennom arbeiderbevegelsens historie har vi vært med på å bedre arbeidshverdagen ved å hjelpe med effektivisering, og da redusering av arbeidstid for å gi mer tid tilbake til arbeideren. Den norske arbeideren er flink til å omstille seg og utvikle seg med bedriftene. I dag bruker vi mindre tid på samme produkt som ble produsert for 10 år siden. Ungdommen mener det er på tide vi går for en arbeidshverdag som gjenspeiler produktiviteten, derfor er det viktig at vi prøver ut 6 timers arbeidsdag og 4-dagers uken i de bransjene der det passer. I tillegg må vi jobbe for den 6. ferieuken.

Fellesforbundet må jobbe for å fjerne den generelle adgangen til gjennomsnittsberegning av arbeidstid, men tillate det der klubben ønsker en slik avtale. Arbeidsmiljølovens definisjon av arbeidstid bør strammes inn for å bedre møte dagens arbeidslivsutfordringer.

21. Kvinner tjener i snitt 88,2 prosent av gjennomsnittlig manns inntekt, og nye tall fra teknisk beregningsutvalg viser at kvinners lønnsandel gikk tilbake med 0,1 prosentpoeng i 2024. En del av dette lønnsgapet kan forklares med at kvinner oftere jobber deltid, i lavtlønnsyrker og i offentlig sektor. Selv når man korrigerer for dette gjenstår det en lønnsforskjell mellom kvinner og menn på over 8 prosent som forskerne ikke greier å forklare. Det er ikke lov å lønne kvinner og menn ulikt for samme arbeid eller arbeid av lik verdi, det står i likestillings- og diskrimineringsloven. For at dette skal få noen konsekvenser for arbeidsgiver må saken tas til domstolene, noe som sjelden skjer.

22. Fellesforbundet må jobbe for en økt satsing på distriktpolitikk. Fraflyttingen som skjer i distriktene, er urovekkende da mye av våre arealer står i fare for å ikke bli utnyttet så effektivt som de kan. Verdiskapningen som skjer i distriktene våre må vi ta vare på, forbedre og utbygge. Da må det jobbes for økt bolyst gjennom gode kollektivmuligheter, billige billetter til ungdom i hele landet, kulturtilbud og støtte som er tilpasset til små kommuner. Fellesforbundet ungdom mener at en slik satsing vil gagne hele Distrikts-Norge. Ungdommen i Fellesforbundet vil arbeide for å få innført EPA-traktorordning i Norge. En slik ordning vil bidra til å gi ungdom i distriktene bedre mobilitet og samtidig legge

til rette for tidlig trafikkopplæring under trygge rammer. Det skal også jobbes for å opprettholde og utvikle distriktsskoler- og barnehager for å sikre at distriktene forblir attraktive steder å bo, leve og arbeide i. Det vil også sikre at ingen barn eller unge blir stående utenfor på grunn av geografi.

23. Statens pensjonsfond utland/oljefondet er en stor del av den norske økonomien. Det er et regelverk som styrer hvordan oljefondet skal forvaltes, men dette regelverket er ikke godt nok. Olfondet har investeringer i Israel og i selskap som enten driver med eller profiterer på ulovlig okkupasjon. Samtidig som det investeres aktivt i selskaper som driver aktiv fagforeningsknusing. På bakgrunn av dette krever Fellesforbundet ungdom at det settes regler for både oljefondet, og alle andre norske finansvirksomheter, som gjør det forbudt å ha investeringer der det er pågående spørsmål om folkerett og der det dokumenteres fagforeningsknusing.

24. I dag kan statsborgerskap tilbakekalles mange år etter at det ble innvilget, særlig dersom det senere oppdages feil opplysninger eller misforståelser i saken. Dette skaper stor usikkerhet for personer som har etablert livene sine i Norge over lang tid. En foreldelsesfrist på 10 år vil bidra til økt forutsigbarhet og rettssikkerhet. Etter så lang tid har mange rukket å få sterk tilknytning til samfunnet gjennom arbeid, familie og deltakelse i lokalmiljøet. Å miste statsborgerskapet etter så mange år kan få svært alvorlige konsekvenser, ikke bare for den enkelte, men også for deres barn og nærmeste. En slik frist vil også bidra til at myndighetene behandler saker raskere og mer effektivt. Samtidig vil en 10 årsgrense fortsatt gi tilstrekkelig tid til å avdekke alvorlige feil eller misbruk i søknadsprosessen. Derfor bidrar en foreldelsesfrist på 10 år er en rimelig balanse mellom statens behov for kontroll og individets behov for trygghet og stabilitet.

25. Det må strammes inn rundt muligheten for rettsvesenet til å bruke beviser som er ulovlige innhentet. Det er helt ubegripelig at ulovlig overvåking skal kunne brukes til å si opp ansatte, og at det ulovlige innhentede beviset skal kunne brukes i rettsapparatet når oppsigelsen bestrides. Det hjelper ikke at Datatilsynet kan gi en bot i etterkant når arbeidsgiver har frie tøyler til å bruke alt som finnes av ulovlig overvåking for å kvitte seg med ansatte. Fellesforbundet må jobbe aktivt inn mot partiene for å få på plass en lovendring.

26. Behovet for organdonasjon i Norge er stort, og konsekvensene av for få donorer er alvorlige. Tall viser at over 600 personer ventet på organtransplantasjon i 2025, og at flere døde mens de ventet. Dette understreker alvoret i situasjonen og behovet for tiltak. Samtidig viser dagens avslagsprosent fra pårørende at mange potensielle donasjoner ikke blir gjennomført. I stor grad skyldes dette at den avdødes ønske ikke er kjent. Når pårørende må ta stilling i en vanskelig situasjon uten klare svar, velger mange å si nei. Dette viser hvor viktig det er at flere tar et aktivt valg på forhånd. Mange i befolkningen er positive til organdonasjon, men har ikke registrert seg eller gjort sitt valg kjent. Dette tyder på at utfordringen i stor grad handler om bevissthet og tilgjengelighet, ikke motstand. Ungdom i Fellesforbundet mener derfor at det er nødvendig med tiltak som gjør det enklere å ta stilling, og som bidrar til at flere registrerer sitt valg. Økt bevissthet vil kunne redusere usikkerheten hos pårørende og føre til at flere liv kan reddes.

Ungdom i Fellesforbundet mener det er nødvendig å øke bevisstheten rundt organdonasjon i Norge. Vi ber myndighetene iverksette tiltak som gjør det enklere å ta stilling, og som bidrar til at flere aktivt registrerer sitt valg.

27. Muligheten for arbeidsgivere til å bestride sykemeldinger må innskrenkes. Det er uakseptabelt at arbeidsgivere kan bestride sykemeldinger uten grunnlag, noe som skaper unødvendig usikkerhet for de ansatte. Arbeidsgiver har i større grad begynt å bestride sykemeldingene, og vi mener det er hull i lovverket som må tettes! Samtidig er sykelønnsordningen igjen satt ut i politisk spill, der krefter på høyresiden ønsker kutt i ordningen. De argumenterer for at sykelønnen er så god at folk i deres mening er unødvendig syke, noe den sentrale ungdomskonferansen mener er feil. Våre medlemmer er sitt ansvar bevisst, og hvis de er syke, skal ikke byrden legges på dem, det må heller tilrettelegges i større grad. Ungdommen i Fellesforbundet støtter Fellesforbundet og LO fullt ut i at kutt i sykelønnen er totalt uaktuelt. Alle skal ha råd til å være syke. Helse og økonomisk sikkerhet kan ikke være forbeholdt et mindretall i samfunnet. Dersom en arbeidsgiver bestrider en sykemelding, står ansatte uten inntekt frem til NAV fatter vedtak. Dette skaper økonomisk stress som kan forverre helsetilstanden, og det er derfor nødvendig å sikre 100 % sykelønn for alle.

Et seriøst arbeidsliv

1. Et godt organisert arbeidsliv er grunnmuren til et seriøst arbeidsliv. Det å ha kontroll og innflytelse over egen arbeidssituasjon er med på å sikre arbeidslivet med anstendige og trygge vilkår for alle. Dette er ikke en selvfølge i det norske arbeidslivet. I Fellesforbundet er det flere bransjer som sliter med useriøsitet, som på små byggeplasser hvor kvinner og menn ikke har samme tilgang til toaletter. Selv om vi har en rekke bestemmelser i våre overenskomster som skal sikre et seriøst arbeidsliv, er det fremdeles svært krevende for mange tillitsvalgte å følge opp.

2. Den sentrale ungdomskonferansen mener at det skal settes strengere krav til bedrifter med serverings- og skjenkebevilling. Vi vil at det skal kunne inndras bevilling hvis brudd på arbeidsmiljøloven oppstår. I tillegg mener vi at bedrifter som trenger bevilling skal kunne dokumentere at alt drives forsvarlig og etter lovverket. Det bør legges mer vekt på at det offentlige skal kjøpe tjenester fra hoteller, restauranter og kantiner med tariffavtale. Den sentrale ungdomskonferansen ønsker en positiv merkeordning for de som fyller en eller flere av følgende krav; har tariffavtale, er godkjent som lærebedrifter og har faglærte på arbeidsplassen.

3. Fast jobb er noe av det viktigste vi kan ha, det gir oss trygghet og stabilitet i fremtiden. Seriøse aktører i næringslivet gir oss dette og det bidrar til yrkesstolthet. Vi skal fortsette å stå på kravene og kjempe for det seriøse arbeidslivet. Ungdomskonferansen synes det er synd når arbeidsgiveren blir en app, eller når unge arbeidstakere ikke opplever fulle rettigheter som de har krav på. Dette motvirker den norske modellen. For å sikre at fagbevegelsen fortsatt står sterkt i det offentlige, må tariffavtaler veie tyngre i offentlige anbudsrunder. Dette kan brukes effektivt som et virkemiddel for å fremme et mer seriøst arbeidsliv.

4. Fellesforbundet må jobbe for å begrense nyetableringer av nye utelivsbedrifter, slik at antallet bedrifter står i samsvar med etterspørselen i samfunnet, og på den måten kunne forbedre lønns- og arbeidsvilkårene i bransjen. Fellesforbundet må se på tiltak som har en direkte innvirkning på arbeidernes hverdag i utelivsbransjen. Dette kan innebære tiltak som en løyvemodell eller at kommunen ikke gir ut skjenkebevilling uten at gode lønns- og arbeidsforhold opprettholdes. Brudd på arbeidsmiljøloven burde innføres i det allerede eksisterende prikkssystemet på skjenkebevilling. Dette vil stille strengere krav til arbeidsplasser med skjenkebevilling og regulere utelivet,

en bransje som allerede sliter med dårlige arbeidsvilkår, på en bedre måte. Bedrifter som det er relevant å ha serveringsbevilling, skal defineres som serveringsbedrifter og ikke varehandel.

5. Arbeidstilsynet blir ikke prioritert høyt nok økonomisk, og mange saker som meldes inn til Arbeidstilsynet faller dermed bort. Vi må støtte opp Arbeidstilsynet i jobben de gjør, så våre kamerater kan være trygge på jobb! I tillegg får ikke Arbeidstilsynet drevet nok oppsøkende virksomhet til å oppdage alle de useriøse aktørene. I dag er det dermed enkelt å drive ulovlig og useriøst. I 2025 hadde Arbeidstilsynet et budsjett på 901,7 millioner. For å motvirke denne alvorlige situasjonen trengs det en betydelig økonomisk økning til Arbeidstilsynet. Vi mener også at straffeloven for arbeidsgivere samt satsene for bøter utstedt av Datatilsynet skal bli strengere og økes betraktelig. Den sentrale ungdomskonferansen krever flere tverretatlige storkontroller for å fjerne de useriøse aktørene, samt opprettholde gode konkurransevilkår i hele bransjen. Fair Play Bygg er en organisasjon som også jobber for å avdekke arbeidslivskriminalitet, og med økt støtte fra Fellesforbundet kan de fortsette sitt viktige arbeid for å supplere arbeidet Arbeidstilsynet gjør.

6. Gjennom den rødgrønne regjeringens forskrift mot innleie fra bemanningsforetak til bygningsarbeid i Oslo, Viken og Vestfold, samt innføringen av strengere regelverk for bemanningsbransjen i resten av landet, er vi svært fornøyde med gjennomslaget vi har fått. Imidlertid ser vi fortsatt at det er hull i ordningen, særlig mellom oppdragene som arbeidstakerne blir sendt ut på. Når de er på et oppdrag har man rettighetene fra arbeidsplassen, problemet oppstår når man ikke har noen fast arbeidsplass. Da kan det gå måneder før man får ordentlig lønn og rettigheter. Det er nødvendig å følge opp hvordan den kryssfunksjonelle arbeidskraften påvirker arbeidslivet. Fellesforbundet må være med å være en del av denne utviklingen. De varierende arbeidsforholdene og mengden gjør også at det ikke er et godt nok grunnlag for opplæring i bedriften. Derfor bør bemanningsbyråer ikke få lov til å ansette lærlinger

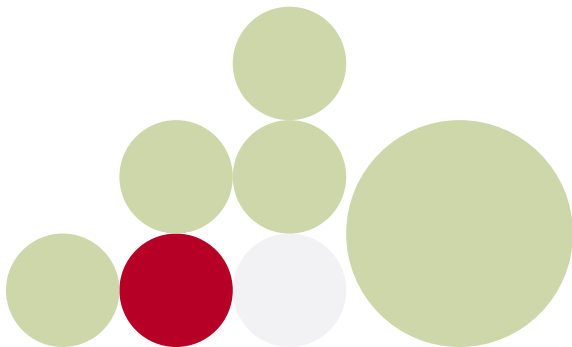
7. Fellesforbundet må jobbe aktivt for inkludering og integrering av utenlandske arbeidstakere, med spesielt fokus på deres rettigheter i arbeidslivet. Mange av arbeidstakerne som er tilflyttere fra utlandet har lite til null kunnskap om hvordan det norske arbeidslivet fungerer og hva deres rettigheter er. Å tette dette kunnskapshullet vil føre til at flere blir bevisst på hva en fagforening er, og kan bidra til å bekjempe sosial dumping. Vi bør ha et større fokus på utdanning og informasjon til etniske minoriteter, da vi ser tendenser til at mennene tar seg kvinnedominerende yrker. Dette bidrar til at etterspørselen etter kjønnsbalanse gjør det enklere å skaffe seg en første jobb i landet.

8. Varig tilrettelagt arbeid (VTA) gir mennesker med uføretrygd mulighet til å delta i arbeidslivet under tilpassede forhold. Ordningen skaper verdighet, tilhørighet og utvikling for dem som ikke kan stå i ordinære stillinger. Fellesforbundet Ungdom mener at VTA må anerkjennes som en varig og legitim del av arbeidslivet, ikke som et midlertidig eller valgfritt tiltak. Ordningen må styrkes slik at deltakere ikke marginaliseres, men blir inkludert som fullverdige arbeidstakere og medlemmer av fagbevegelsen. Mange med nedsatt arbeidsevne kan ha behov for nettopp denne formen for tilrettelegging over lang tid eller resten av livet. Det er derfor avgjørende at ordningen sikres gode rammer, og ikke anses som et midlertidig eller valgfritt tiltak.

Fellesforbundet Ungdom vil arbeide for at VTA-deltakere ikke marginaliseres, men inkluderes som fulle medlemmer av arbeidslivet og fagbevegelsen. Et seriøst og inkluderende arbeidsliv må omfatte alle som kan og vil bidra, uavhengig av funksjonsevne. Derfor bør VTA prioriteres høyere i politikktutforming og i Fellesforbundets verdier.

9. Det er en ubalanse mellom kvinner og menn i de tradisjonelle håndverksyrkene. Den sentrale ungdomskonferansen mener vi må utjevne denne ubalansen. For å kunne lykkes med rekrutteringen er vi avhengig av å gjøre yrkene attraktive. Vi må kunne vise til en trygg arbeidsplass uten trakassering og krenkende oppførsel. Kvinnen skal ikke måtte stå opp for seg selv i enhver situasjon, men være likestilt med de mannlige kollegaene. Fellesforbundet må jobbe med kampanjer mot trakassering og krenking.

10. Arbeidstakere som er midlertidig ansatt som vikar, har krav på fast ansettelse etter mer enn tre års sammenhengende midlertidig kontrakt. Hvis arbeidstakeren har vært midlertidig ansatt på to ulike grunnlag i kombinasjon over en periode på tre år, har

hun eller han også krav på fast jobb. Den sentrale ungdomskonferansen mener at dette må forkortes til to års sammenhengende midlertidige kontrakter for å oppfylle kravene til fast ansettelse.

11. Vi må få slutt på arbeidsgivere som utnytter systemet med tilkallings- og ekstrahjelp. Ifølge Arbeidstilsynet skal disse anses som midlertidig ansatte. Det er på tide at regelverket følges, og at disse arbeidstakerne blir behandlet som midlertidig ansatte. De skal ha rett til å kreve fast eller høyere stilling etter paragrafene i arbeidsmiljøloven på lik linje med andre arbeidstakere. Fortrinnsretten i arbeidsmiljøloven må styrkes ved at alle ansatte som har mistet jobben sin skal få informasjon om når nye ansettelser skal finne sted, og at fortrinnsretten utvides til to år. Den sentrale ungdomskonferansen krever en styrking av arbeidsgiverbegrepet i arbeidsmiljøloven som sikrer arbeidstakere mot ulovligheter.

12. Det er samfunnsnyttig at flest mulig mennesker kan være i arbeid. Derfor er det viktig at Fellesforbundet fortsetter å jobbe for at bedrifter tilrettelegger for at alle kommer seg ut i jobb. Det er essensielt at Fellesforbundet opprettholder en god oppfølging av bedrifter som sikrer arbeidstakerne med varig tilrettelagt arbeid, de skal ha likebehandling og rettferdige arbeidsvilkår. NAV og arbeidsgiver skal sikre kompetanse og god oppfølging av disse hjelpearbeiderne og praksiskandidatene for å minske risiko på arbeidsplassen. Hensikten med praktisk kandidatorordningen skal være hele faste stillinger. Derfor bør Fellesforbundet jobbe for et regelverk hvor arbeidsgivere, etter en tidsbegrenset periode, blir nødt til å tilby faste ansettelser for de som oppfyller krav arbeidsgiver har etter en tidsbegrenset periode.

13. IA-avtalen er en av de viktigste avtalene vi har i arbeidslivet. Intensjonen om et inkluderende arbeidsliv er et mål om å skape et arbeidsliv med plass til alle. Dette er noe vi mener er viktig. Gjennom å forebygge sykefravær og frafall vil man på denne måten øke sysselsettingen i arbeidslivet. Derfor må vi jobbe for å videreutvikle IA-avtalen slik at den blir bedre og omfatter langt bredere innen psykisk helse enn det den gjør i dag. Arbeidsplassen er hovedarenaen for IA-arbeidet, og et godt partssamarbeid er en forutsetning for å lykkes.

14. Arbeidsmiljøloven krever at alle virksomheter har tilknytning til en godkjent bedriftshelsetjeneste (BHT) som skal bistå både arbeidsgiver og arbeidstakere i det systematiske HMS-arbeidet. Likevel er det i dag arbeidsgiver som alene velger leverandør. Dette fører til at mange BHT-aktører tilpasser seg arbeidsgivers ønsker, snarere enn å opptre som en uavhengig faglig

part. I flere tilfeller har bedrifter valgt bort velfungerende interne BHT-er til fordel for eksterne, kommersielle leverandører som i større grad fokuserer på arbeidsgivers behov. Fellesforbundet ungdom mener at valg av bedriftshelsetjeneste skal skje i samarbeid mellom arbeidsgiver og de ansattes representanter. Det skal ikke være arbeidsgiver alene som avgjør valg av BHT, da denne tjenesten skal være fri og uavhengig, og bistå både arbeidsgiver og arbeidstakere på en likeverdig måte.

15. En stadig større del av norsk arbeidsliv er organisert i store konsern, hvor viktige beslutninger ofte tas langt fra den enkelte arbeidsplass. Dette gjør det vanskeligere for ansatte og tillitsvalgte å ha reell innflytelse på utviklingen i bedriftene, og svekker muligheten til påvirkning gjennom det lokale partssamarbeidet. Lokale selskaper må fortsatt være forpliktet til reelle drøftelser med lokale tillitsvalgte, også når beslutninger påvirkes av konsernstrukturer. Fellesforbundet må samtidig ta denne utviklingen på alvor og styrke arbeidet med konsern. Landsmøtet har vedtatt en betydelig satsing på ressurser og kompetanse knyttet til konsernarbeid. Dette må følges opp gjennom økte ressurser og mer skolering, slik at de tillitsvalgte er i stand til å kreve en plass ved bordet og få reell påvirkning der beslutningene tas.

16. Personalansvar krever mye kompetanse. Derfor er det viktig for oss i Fellesforbundet å sikre våre medlemmers velvære og sikkerhet på jobben ved å stille høyere krav til skolering av ledere med personalansvar. Vi i Fellesforbundet ser ofte at ledere uten utdanning tar beslutninger som bryter med lover, og dette går utover våre medlemmers velvære. Nå er det på tide å kreve at våre ledere blir oppfrisket i lover og regler annenhvert år.

17. Kunstig intelligens, også kjent som AI, kommer til å få betydelig innvirkning på samfunnet fremover. Det er stor uenighet om hvorvidt det er en trussel eller et verktøy i hverdagen. En bekymring knyttet til AI er at det kan ta over arbeidsplasser og presse ut arbeidere til fordel for automatiserte løsninger. Fellesforbundet bør jobbe for at det etableres et tydelig lovverk som gjør at AI blir en ressurs og ikke en trussel. Regelverket bør bidra til at bedriftene satser på omskolering og kompetanseutvikling av ansatte, fremfor å kutte i bemanningen. Det bør også stilles krav om at bedriftene dekker kostnadene knyttet til slik omskolering og kompetanseheving, slik at ingen arbeidstakere faller utenfor som følge av teknologiske endringer. På denne måten kan AI brukes til å styrke og utvikle arbeidslivet, i stedet for å svekke det.

18. Den sentrale ungdomskonferansen mener at vi må stille strengere krav til innholdet i våre arbeidskontrakter.

I arbeidsmiljøloven kapittel 14, under minstekrav til innhold i den skriftlige avtale, står det en beskrivelse av arbeidet eller arbeidstakerens tittel, stilling eller arbeidskategori. Det er problematisk når arbeidstitler som service-medarbeider, produksjonsmedarbeider, operatør og arbeidskategorier som Food-coworker og lignende er godkjent som arbeidstittel og arbeidskategori. Dette uten at arbeidsavtalen videre trenger å utdype eller spesifisere hva arbeidstaker egentlig jobber med eller som. Det gir arbeidsgiver tilnærmet 100% styringsrett over oss som arbeidstakere og svekker våre rettigheter og medbestemmelse. Vi kan ikke la arbeidsgiver få mer makt over oss.

19. Hovedavtalen er utgangspunktet og oppskriften for medvirkning og samarbeid mellom tillitsvalgte og ledelse i norske bedrifter. Men i den største hovedavtalen mellom LO og NHO, er halve avtalen avgrenset til å kun gjelde enkelte bransjer. Hovedavtalen del B, som handler om samarbeid og medvirkning i konserner, blir mer og mer aktuell for hver dag som går. Det blir mer vanlig med store konserner i arbeidslivet, hvor de viktige beslutningene tas langt vekk fra de som er på gulvet og faktisk utfører jobben. Vi har et regelsett for å håndtere medvirkning hele veien fra toppen og ned til gulvet i bedriften, men det kan ikke brukes fordi del B av hovedavtalen kun gjelder enkelte bransjer. Ungdommen i Fellesforbundet mener at vi må slutte å gjøre forskjell på hverandre, og sikre oss like spilleregler slik at vi står sterkere sammen i kampen mot arbeidsgivere som prøver å organisere seg vekk fra vår tariffestede rett til medvirkning. I tillegg må medvirkningen av ansatte kan yte gjennom bedriftsstyrene styrkes ved å gjeninnføre praksisen fra bedriftsdemokratinemndene, slik at flere internasjonale konsern får ansattrepresentanter inn i styrene sine.

20. Fellesforbundet bør arbeide for at arbeidstakere uten fagbrev eller formell utdanning får reell tilgang til arbeid, opplæring og ansvar, slik at nødvendig erfaring og kompetanse kan opparbeides i praksis. Realkompetanse, dokumentert arbeidserfaring, kurs og annen relevant kompetanse må tillegges større vekt i arbeidslivet, og fagbrev skal ikke brukes som et absolutt eller ekskluderende krav der arbeid kan utføres forsvarlig med opplæring og veiledning. Et seriøst arbeidsliv forutsetter at arbeidsgivere gir arbeidstakere uten fagbrev mulighet til å bygge riktig kompetanse og erfaring over tid, slik at de faktisk får grunnlag for videre kvalifisering, inkludert muligheten til å ta fagbrev etter opparbeidet praksis. Dette er nødvendig for å sikre flere reelle innganger til arbeid, hindre utenforskap og styrke tilgangen på fagkompetanse i arbeidslivet.

21. Arbeidsmarkedet har gjennomgått en stor modernisering og digitalisering innen blant annet annonser om ledige stillinger, og søking på nye jobber. Konsekvensen av dette er at arbeidsgivere nå ofte sitter med mange flere søknader å ta stilling til enn før, noe som fører til at mange ansettelsesprosesser forhastes og ikke gjøres grundig nok. Dette mener vi i Fellesforbundet ungdom er høyst useriøst, og krever at det skal innføres en frist for arbeidsgivere til å gi en tilbakemelding på søknadsstatus. En slik frist vil også være hjelpsom for NAV, slik at de kan se hvilke svar arbeidsgivere gir folk.

22. Flere og flere kvinner søker seg inn i mannsdominerte yrker, og vi ser at dette fører til bedre ordninger for begge kjønn. Helse er mer i fokus, og flere tar kampen for tilrettelegging. Det er likevel fortsatt ting vi må sette et større fokus på. Gravide arbeidstakere har et godt vern i lovverket, men i praksis mangler det fortsatt gode ordninger som sikrer at kvinner kan være lengst mulig i arbeidsforholdet sitt under graviditeten. De færreste bedrifter har en ordning som ivaretar mor i svangerskapet før de skal ut i permisjon. Det er for lite kompetanse på svangerskap i sliteryrkene, og bedriftene søker ikke informasjon som kan være tilgjengelig. Hvor mye de kan løfte, hvilke verktøy som er trygge å bruke og hvordan lyd påvirker fosteret er mye uvisshet rundt. Det skal tilrettelegges for gravide uansett hvilken stilling de har. I stedet for å tilrettelegge sender bedriftene gravide kvinner ut i førpermisjon allerede så tidlig som 2-3 måneder inn i et svangerskap. Det skal være mulig å tilrettelegge uansett yrke og stilling, og det er fullt mulig å flytte en arbeidstaker i annen stilling eller andre omstillinger for å holde vedkommende i arbeid. Fellesforbundet ungdom mener arbeidsgivere bør tilrettelegge arbeidsmiljøet slik at gravide kan stå lengre i arbeid uten å bekymre seg for egen eller fosterets helse.

23. Alt for mange kommer inn i arbeidslivet med for lite kunnskap om hvorfor et organisert arbeidsliv er viktig. Det er betydelig forskjell på kunnskapsnivå og organisasjonsgrad der fagforeninger slipper til. Læringer faller ofte utenfor klubb og mister dermed sin påvirkningskraft i viktige saker. Det er kun på arbeidsplasser som er godt organisert og har gode tillitsvalgte som får den informasjonen de trenger for å få et godt arbeidsliv. Fellesforbundet må fortsette jobben med å få innpass i alle bransjeområdene vi organiserer i slik at vi er sikret et godt trepartssamarbeid og godt informerte arbeidstakere.

24. I den norske fagbevegelsen er vi stolte av å ha bygget opp et av verdens beste arbeidsliv med gode ordninger for forhandling og medbestemmelse. Men når vi sammenligner oss med andre, så overser vi en av våre største svakheter, tvungen lønnsnemnd. Ordningen har fått kritikk fra ILO, som sier at ordninger bryter med konvensjon 87, 98 og 154, som Norge har ratifisert, og Europeisk fagbevegelse som peker på at ordningen er i konflikt med den europeiske menneskerettskonvensjonen, og den europeiske sosialpakten. Vi bryter altså minst 5 inngåtte internasjonale avtaler som er tatt inn i norsk lov, og gjør oss som stat skyldig i fagforeningsknusing. Dette kan vi ikke godta. ILO har foreslått alternative løsninger, vi trenger bare å få ut fingeren og gjøre endringen så får vi gjenopprettet reell streikefrihet.

Klima og Miljø

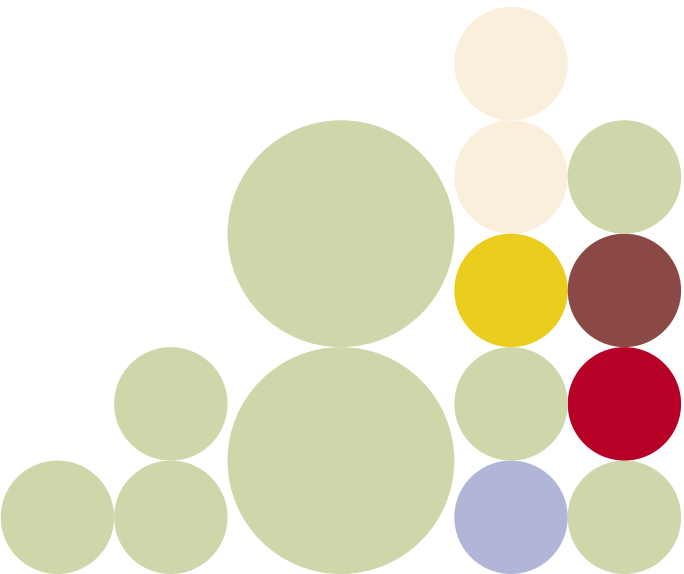
1. Norge er et land med fjell, fjorder og skog. Vi er heldige som har noen av verdens vakreste naturskjønnheter, og det er avgjørende å verne om disse. Derfor er det viktig at vi benytter de ressursene og kunnskapen Norge har for å redusere utslipp og inngrep i norsk natur, samtidig som vi etablerer en ny, klimavennlig industri. For å oppnå våre forpliktelser etter FNs bærekraftsmål må vi gjennomgå betydelige endringer i forbruket, samtidig som det er viktig at det grønne skiftet ikke går ut over urfolk.

Norske bedrifter, kommuner og offentlige instanser skal så langt det er mulig kjøpe grønt stål produsert på miljøvennlig måte, fremfor subsidiert og miljøskadelig stål fra utlandet.

2. Det bygges ned stadig mer natur i Norge. Vi mener dette er helt feil for norsk forvaltning av natur og fjellområder. Vi nordmenn er veldig stolte av vår egen ville, vakre og frie natur. Vi nordmenn er i verdens toppen av å bruke naturen gjennom blant annet allemannsretten, men med den økende hytteutbyggingen vi har i norsk natur og fjellområder, bygger vi nå nye "boligfelt" i den norske fjellheimen. Mange av hyttene som bygges i dag, er komplette hus med vann, strøm og kloakk, og gjerne vinterbrøytet vei helt fram. Det bygges nå nye «byer» i naturen. Fellesforbundet skal legge mer vekt på at hytteutbyggingsindustrien i Norge må stilles strengere krav til, ved statlig regulering.

3. Transportsektoren er en av de største utslippskildene vi har i Norge og står for 33% av Norges klimagassutslipp. Innenfor transportsektoren ser vi at veitrafikk utgjør den største andelen utslipp, og ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå øker utslippene fra denne sektoren årlig. Utviklingen i denne sektoren henger sammen med befolknings- og økonomisk vekst i samfunnet. Det finnes mange muligheter for å redusere klimagassutslippene i Norge og for å nå FNs bærekraftsmål. I Norge har vi kommet langt innenfor elektrifisering av bilparken, og i 2024 var 4 av 5 nye personbiler elektriske. Samtidig er utbyggingen av lademulighetene fortsatt for dårlig i distrikts-Norge. Den sentrale ungdomskonferansen mener derfor at det må opparbeides flere lademuligheter i hele landet. I tillegg må det legges til rette for at bedrifter og unge personer kan få økonomisk kompensasjon for å investere i en elektrisk bil. Ungdommen i Fellesforbundet mener at det må rettes mer fokus mot en god og bærekraftig omstilling.

4. Skal vi klare å nå klimamålene og redusere veitrafikken må dagens kollektive løsninger kraftig forbedres og gjøres gratis. Fellesforbundet må jobbe aktivt for å sikre fremkommelighet for buss og sporvogn der disse ikke kan gis egen trasé. Å frata biler retten til å bruke kollektivfeltene er et godt sted å begynne. Vi må satse mer på å få godstransport bort fra veien og over på bane og sjø. Det er stadig et problem at det bygges motorveier over en lav sko, mens jernbaneprosjektene lar vente på seg. Vi må få et nettverk som tjener folk fremfor profitt, derfor må dagens oppdeling av jernbanen reverseres og kompetansen koordineres og samles. Fremtiden er ikke tjent med dagens løsninger. Det må utbedres og bygges jernbane over hele landet fra nord til sør, både ferdigstilling av allerede påbegynte jernbaneprosjekter og utvikling av nye baner.

5. Det grønne skiftet krever mer enn gode intensjoner – det krever tilgang på store mengder kraft. For å kutte utslipp, elektrifisere industrien og samtidig sikre arbeidsplasser, må Norge bygge ut betydelig mer utslippsfri energi enn i dag. Kraftbehovet vil øke i årene framover, og energipolitikken må møte dette behovet

Norge har et stort fortrinn i vannkraften, som i over hundre år har vært ryggraden i norsk energiforsyning. Vannkraften gir stabil, regulerbar og fornybar energi, og må fortsatt være en bærebjelke i energisystemet. Det er derfor nødvendig å prioritere oppgradering og modernisering av eksisterende vannkraftverk, for å øke produksjonen uten store nye naturinngrep. Samtidig må nasjonal kontroll sikres, og verdiskapingen fra vannkraften må fortsatt komme fellesskapet til gode.

Vindkraft vil også være en viktig del av energimiksen. Utbygging må imidlertid skje på en bærekraftig måte, med respekt for natur, lokalsamfunn og urfolks rettigheter. Det må stilles tydelige krav til lokal verdiskaping, skattebetaling og planer for opprydding og resirkulering. Klimatiltak må ikke skape nye konflikter.

Samtidig er det ikke tilstrekkelig å basere energiforsyningen kun på vann- og vindkraft. For å sikre stabil tilgang på strøm gjennom hele året, uavhengig av vær og sesongvariasjoner, er det behov for en ny type grunnkraft.

Kjernekraft framstår som et nødvendig og realistisk alternativ. Moderne kjernekraft er en trygg, utslippsfri og arealeffektiv energikilde, som kan levere store mengder stabil kraft over lang tid. Den gir forutsigbarhet for både husholdninger og industri, og kan bidra til økt energisikkerhet, mer stabile strømpriser og styrket nasjonal verdiskaping.

Det er derfor behov for å flytte debatten om kjernekraft fra et spørsmål om hvorvidt Norge skal satse, til hvordan en slik satsing kan gjennomføres. Dette innebærer å utvikle kompetanse, vurdere teknologi, sikre høye sikkerhetsstandarder og utrede hvordan kjernekraft kan samspille med eksisterende vannkraft i et helhetlig energisystem.

6. Norge er et forbrukersamfunn som kaster materiell fremfor å se på mulighetene til å reparere eller gjenbruke dem. Skal vi klare å nå klimamålene kan ikke denne utviklingen fortsette, Fellesforbundet må derfor jobbe for en endring i den enkeltes holdninger til bruk og kast samfunnet slik at vi velger gjenbruk og reparasjon i stedet for kjøp av nytt. Den sentrale ungdomskonferansen

mener at det skal innføres en merkeordning på klær som viser til gode og trygge arbeidsforhold ved produksjon. Her kan vi også gjøre gjenbruk billigere ved å kutte moms på blant annet bruktklær.

7. Matsvinnutvalget kom med sin rapport 3. Januar 2024 som viser hvordan vi kan halvere matsvinnet. Det er viktig at vi følger opp denne rapporten. Samtidig som det jobbes for å redusere prisveksten på matvarepriser som vi har sett de siste årene, må det også jobbes for at bøndernes utbytte sikres. Dette er tiltak som også må overføres til andre bransjer der det er relevant. Fellesforbundet må sette tydelige krav og gi et tydelig budskap om at det skal være riktige lønns- og arbeidsvilkår for de som jobber i disse bransjene. Vi må jobbe for å gjøre landbruket mer attraktivt slik at det skal bli enklere for forbrukeren å velge norske produkter. Vi er opptatt av å ha en trygg framtid, derfor trenger vi å prioritere norsk matproduksjon og ønsker å øke norsk selvforsyningsgrad.

8. Havet og norskekysten er blant Norges viktigste naturressurser å grunnlaget for stor verdiskaping og viktige arbeidsplasser langs kysten, men også sårbare økosystemer som krever ansvarlig forvaltning. Fellesforbundet bør arbeide for at bruk av kysten og havområdene skjer innen strenge miljøkrav, reguleringer og beskatning, slik at naturressursene kommer fellesskapet til gode og bevares for kommende generasjoner. Fellesforbundet bør ikke støtte eller legge til rette for gruvedrift på havbunnen, da dette kan føre til skader på havets økosystemer som ikke kan repareres. Samtidig må det kreves konkrete og forpliktende statlige tiltak for å bedre miljøtilstanden i Oslofjorden, herunder tiltak rettet mot forurensning og utslipp fra land. Staten må ta hovedansvaret for både gjennomføring og finansiering, slik at kostnadene ikke skyves over på kommuner med allerede presset økonomi.

9. Plast er en av verdens største klimautfordringer og årlig havner mellom 9 og 14 millioner tonn plast i havet. Dette truer dyrelivet og er noe verden må ta på alvor. Plast har utrolig lang nedbrytningstid og det tar flere hundre år å bryte ned plast. I tillegg så blir plast når det brytes opp omgjort til mikroplast som igjen er å finne i vår matproduksjon. Vi må derfor bidra aktivt i oppryddingen av plast i havet og jobbe for kontinuerlig opprydding langs norskekysten, og vi i Norge må ta vår del av ansvaret og utvikle teknologi som kan sortere all plast.

10. U-864 er en tysk ubåt som ble torpedert og senket under andre verdenskrig. Den skal ha oppbevart ca. 67 tonn med kvikksølv som har begynt å lekke ut. Et område på nesten 800 000m² rundt U-864 har vært sperret av for nesten all maritim aktivitet siden 2006, og har stor negativ påvirkning på lokalsamfunnet på Fedje. I 2020 nedsatte regjeringen et utvalg for å vurdere mulige tiltak. Utvalget leverte sin rapport i 2022, der de konkluderte med at heving av så mye av lasten som mulig, basert på en grundig risikovurdering, var det beste tiltaket. De mener at det ikke er mulig å heve all lasten, og at tildekking av vraket og resten av lasten er det mest hensiktsmessige å gjøre, men allikevel har ikke noe tiltak blitt iverksatt. Fellesforbundet ungdom mener at arbeidet med opprydding etter U-864 må prioriteres umiddelbart. Det må sikres fremdrift i saken, og staten må ta ansvar for at det gjennomføres en trygg og varig løsning som fjerner forurensningen. Den sentrale ungdomskonferansen mener at målet må være å heve mest mulig av lasten, og at tildekking ikke kan anses som en tilstrekkelig langsiktig løsning dersom det finnes tryggere alternativer. Norge må ta ansvar for å rydde opp i historisk forurensning og beskytte havmiljøet og lokalsamfunnene langs kysten.

11. Norske industribedrifter er avhengig av trygge og stabile rammevilkår for å sikre effektive og trygge arbeidsplasser i Norge. I forbindelse med statsbudsjettet i 2024 valgte regjeringen å øke grunnfradraget for CO₂-kompensasjon uten å gå i dialog med næringene i forkant. CO₂-kompensasjon er den viktigste ordningen som forhindrer karbonlekkasje, hvor norske bedrifter kompenseres for økte kostnader i EU sitt kvotehandelssystem. Kompensasjonsordningen er med på å sikre at det fortsatt bidrar til investeringer i eksisterende og nye grønne industri plasser. Vi kan ikke ha en regjering som gjør drastiske endringer i ordningen, derfor må det være god dialog med arbeidsgiver og arbeidstakerorganisasjonene før det gjøres endringer.

12. For å redusere energibehovet i norske husholdninger vil et bra virkemiddel være å øke Enova-støtten til huseiere. Med en stadig mer fokusert innsats på å oppfylle kommende energimerking krav, kan økt støtte fra Enova bidra til å finansiere energieffektive oppgraderinger, som etterisolasjon og vindusutskiftninger. Det er viktig å merke seg at boligmassen i Norge utgjør en betydelig del av energiforbruket, og økt støtte vil ikke bare redusere denne belastningen, men også føre til betydelige langsiktige besparelser for huseierne. Derfor vil styrket Enova-støtte ikke bare bidra til å nå nasjonale klimamål, men også forbedre energieffektiviteten og bærekraften i norske hjem. Denne strategien vil gi en nødvendig

økonomisk drivkraft for huseiere til å gjennomføre energibesparende tiltak i sine boliger.

13. Det må jobbes for at norske varer og norskprodusert mat pakkes i Norge, i tiden vi står i og vi blir mer bevisste på våre egne vaner må vi se på emballering og pakking av norske produkter. En av de store synderne her er fiskeindustrien som ofte havner i media som et av skrekkeksemplene på dette området, hvor det sendes norsk fisk til Kina og andre lavkostland for pakking så tilbake til Europa for distribusjon. Den sentrale ungdomskonferansen mener at dette er dårlige løsninger for fremtiden da det undergraver norske arbeidsvilkår og vi må stoppe slike forsendelser av hensyn til klima og miljøet. Fellesforbundet skal også prioritere norskproduserte varer i alt sitt arbeid. Dette for å støtte norske arbeidsplasser, og redusere vår bruk av langreiste varer. Det er godt for både norsk økonomi, og for å redusere klimaavtrykket.

Unge og økonomi

1. Vi ser at stadig flere opplever økonomiske problemer, unge mennesker blir tilbudt forbrukslån fra en tidlig alder, og reklame for både kredittkort og pengespill bombarderer oss gjennom ulike mediekkanaler. Dette kan friste enkeltpersoner til å inngå flere lån hos ulike banker. Prosessen for å innvilge kreditt- og forbrukslån bør være langt mer restriktiv for å hindre at enkeltpersoner får lån de ikke klarer å betjene.

En slik restriksjon vil bidra til å hindre mange fra å havne i gjeldskrise før de har sikret seg en bolig. I 2021 ble kringkastingsloven endret for å gjøre det ulovlig å reklamere for pengespill på TV sendt i Norge, noe som betydde at bettingsider ikke lenger kunne sende reklame på norsk fjernsyn uten godkjenning av Medietilsynet. Dette forbudet må styrkes, og også gjelde på sosiale medier samt for kanaler som sendes fra utlandet inn til Norge. Influensere må også ansvarliggjøres i større grad for skjult reklame enn de blir i dag. Det bør også gjøre lignende tiltak når det gjelder reklame for forbrukslån og kredittkort. Den sentrale ungdomskonferansen mener at reguleringen av slik reklame burde bli mye strengere for å sikre at våre fremtidige generasjoners økonomiske trygghet.

2. I undersøkelser gjort av NHO under pandemien viste det seg at flere bedrifter ikke kunne betale ansatte feriepenger, fordi de hadde brukt pengene til å drifte bedriften. Feriepenger er arbeidstakernes penger som de har rett på å få utbetalt, og skal ikke brukes

som en reserveløsning for bedrifter i vanskelige tider. Ungdommen i Fellesforbundet krever at feriepengene settes på egen avlåst konto.

3. Fellesforbundet ungdom mener økonomi, skatt, lønn og pensjon må være en del av skolens pensum. I mange år har vi sett en økning av forbrukslån og folk som låner seg over egen betalingsevne. Kunnskap er nøkkelen, og det å få privatøkonomi prioritert i skolen vil styrke kunnskap og erfaring. Vi må ha et skolesystem som tar for seg de reelle utfordringene i folks hverdag, fra rus og seksualitet til penger og økonomi. Ikke alle har samme utgangspunkt fra hjemmet når det kommer til å sette opp et budsjett eller det å se viktigheten av sammenhengen mellom inntekt og forbruk. Det er viktig å forstå konsekvensene som oppstår når regninger og inkassokrav ikke betales i tide. Pensumet bør også danne et grunnlag for utfylling av skattemelding og skattekort og hva renter på lån og forbrukslån innebærer.

4. To av tre studenter er avhengige av en deltidsjobb ved siden av studiene. Generelt sett i Norden topper Norge statistikken når det gjelder studenter som må jobbe deltid for å kunne finansiere studiene. Dette indikerer et tydelig klaseskille i samfunnet der det er blitt normalisert at kun de med god økonomi hjemmefra har muligheten til å være fulltidsstudenter.

Stipendet som studenter mottar må også justeres for å følge dagens prisvekst mer nøye, og derfor bør det økes. Mange som er under utdanning må flytte hjemmefra, og her kommer borteboerstipendet inn i bildet. Ordningen er god, men den har ikke holdt tritt med prisveksten og beløpet er ikke tilstrekkelig for å dekke leiekostnadene for mange. Derfor må det økes til et rettferdig nivå.

Det er ikke bare studenter som har rett til dette stipendet, men også lærlinger. Dette er informasjon som ikke er kjent nok og Fellesforbundet bør derfor øke informasjonen om denne muligheten. UØ-0035

5. Selv om lærlinger tjener penger under opplæringen deres, starter flertallet av lærlinger med bare 30% av fagarbeiderlønn. Lærlinger har rett til studentrabatt, men dette er ikke godt nok informert om. Derfor er det mange som ikke får benyttet seg av studentrabatten som kan gjøre det enklere for lærlinger å delta på sosiale arrangementer, noe som er med på fremme god mental helse. Derfor bør ordningen med studentbevis endres til student- og lærlingbevis.

6. I løpet av en læretid på 2 år tjener en lærling ett års fagarbeiderlønn, dette fordi læretiden skal være 50% læring og 50% verdiskaping. Læretiden er fastsatt til et antall måneder med ordinær arbeidstid, alt utenom dette er arbeidstid med 100 % verdiskaping og skal lønnes deretter. Likeledes skal arbeid som ikke er relevant for lærlingens utdanning og opplæring, eller kan knyttes til et læreplanmål, også regnes som 100% verdiskaping, og lønnes deretter. Ungdommen i Fellesforbundet mener Norges lærlinger er så pågående at verdiskapingen starter tidligere enn estimert, og derfor gjort seg fortjent til høyere lønn i læretiden. Vi mener det er på tide at lærlingene får 1 1/2 fagarbeiderlønn i løpet av 2 års læretid. I dag har kun lærlinger i tariffbedrifter tydelig krav på høyere lønn ved arbeidstid utenom ordinær arbeidstid. Fellesforbundet må jobbe for at alle lærlinger, uansett bedrift med eller uten tariffavtale, har krav på minimum hjelpearbeiderlønn med tillegg ved overtidsarbeid. Læretiden har et fastsatt antall måneder med ordinær arbeidstid, alt utenom dette er arbeidstid med 100% verdiskaping og skal lønnes deretter.

Når ungdommer skal inn i førstegangstjeneste krever vi kompetansetillegg når de brukes til arbeid innen sitt fagområde. Førstegangstjeneste skal ikke brukes som et skalkeskjul for billig arbeidskraft i militæret.

7. Den sentrale ungdomskonferansen mener at alle i Norge skal ha rett til et sted å bo. Stadig oftere hører man om unge medlemmer med fast jobb og god inntekt som ikke får lån til å komme seg inn på boligmarkedet. Det må derfor innføres flere nasjonale føringer rundt utviklingen av boligmarkedet i Norge. Ved å bygge flere familieboliger, og innføre en tredje statlig sektor med alternativer for "leie-til-eie" prosjekter, hvor det gjennomføres prisreguleringer på boliger, kan dette hjelpe førstegangskjøpere inn på boligmarkedet.

BSU-ordningen er en ordning som har hjulpet unge inn på boligmarkedet. Dessverre har denne ordningen først og fremst blitt brukt av de som allerede har råd til å spare til bolig, mens de som sliter mest med å spare til bolig, ikke har fått en krone. BSU-ordningen bør endres slik at den hjelper alle unge inn i boligmarkedet.

Samtidig må det jobbes for et strengere regelverk i ordningen for forkjøpsrett på boliger, slik at den ikke misbrukes slik den gjør i dag, og fjerne retten til å arve andres ansiennitet når man bruker forkjøpsretten. Fellesforbundet må også jobbe for et strengere regelverk som begrenser utleieinvestrers muligheter til å kjøpe mange boliger med formål om å leie ut. Dette kan gjøres ved å øke beskatningen på sekundærbolig til 100%. I

tillegg må Husbanken og startlånordningene styrkes slik at flere med dårlig, eller normal, økonomi kan få kjøpt sin egen bolig

8. Arbeiderpartiet kom i regjering i 2021. Siden den gang har de vist at de er et parti for arbeidstakere ved å iverksette flere endringer i norsk lovverk som er positive for arbeidstakere og som har styrket deres lønns- og arbeidsvilkår. Mens

Høyre-regjeringen valgte å fryse fratrekk for fagforeningsfradrag, har dagens regjering økt det til 8700 kroner. Dette er positivt for våre medlemmer. For at verdien på skattefradraget på fagforeningskontingenten skal opprettholde sin verdi mener den sentrale ungdomskonferansen at det skal indeksreguleres årlig etter lønnsstigningen i samfunnet.

9. Vi har ingen som skal havne utenfor og alle skal føle seg som en del av samfunnet. Derfor har vi i dag folketrygden, og vi kan ikke akseptere at enkelte av disse ordningene er så dårlige at man havner under fattigdomsgrensen i Norge. Alle skal ha rett på et godt og verdig liv, derfor mener den sentrale ungdomskonferansen at ingen skal bli satt på en trygd under fattigdomsgrensen.

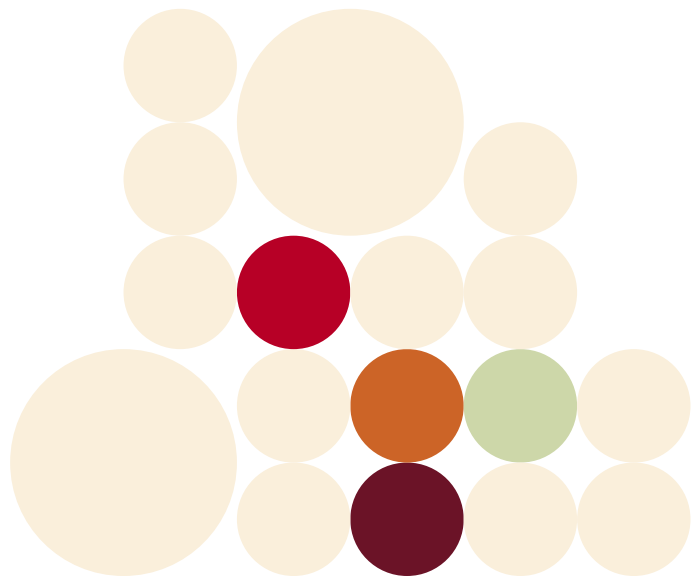
10. Det er mange barn og unge som lever i familier med lav inntekt, der foreldrene ikke har mulighet til å betale for fritidsaktiviteter. Fellesforbundet mener at alle barn og unge skal få muligheten til å delta i aktiviteter som bidrar til utvikling av sosiale ferdigheter, uavhengig av foreldrenes økonomiske situasjon. Dette kan oppnås ved å etablere minst én møteplass for unge i alle kommuner. Den sentrale ungdomskonferansen mener at regjeringen bør øke støtten til kommunene for å finansiere slike aktiviteter. På denne måten vil familier kunne søke til kommunen om støtte til fritidsaktiviteter, samtidig som det legges til rette for at kommunale idrettsanlegg kan være åpent hele året.

11. De økonomiske byrdene som unge arbeidstakere allerede bærer, som høye utgifter til studielån, boliglån eller andre forpliktelser, gjør at en permittering med kun 62,4% av inntektene fra Nav kan være en betydelig økonomisk utfordring. Ungdomskonferansen mener derfor sterkt at det er nødvendig å øke denne prosentandelen for å bedre reflektere den reelle økonomiske situasjonen i samfunnet. Økningen i prosentandelen vil ikke bare gi bedre økonomisk støtte til permitterte unge arbeidstakere, men det vil også bidra til å redusere den økonomiske belastningen og usikkerheten som mange opplever i perioder med

permittering. Dette tiltaket vil derfor bidra til å sikre at unge arbeidstakere har bedre økonomisk trygghet og kan håndtere de økonomiske utfordringene som følger med perioder med redusert inntekt. Økte lønninger for arbeidere er et avgjørende tema i lys av den nåværende prisveksten i samfunnet. Med stigende priser på varer og tjenester opplever folk økonomiske utfordringer.

12. Økende priser på boliger, mat, utdanning og andre nødvendigheter har ført til at mange ser på å stifte familie som en økonomisk utfordring som de ikke er klare til å takle. Fellesforbundet mener at dette er en problemstilling som kan og bør adresseres. Én av de viktigste tiltakene er å gjøre barnehage- og skolefritidsordninger (SFO) mer tilgjengelige og rimeligere for familier, og gratis i fraflyttede kommuner. Dette vil gi foreldre muligheten til å kombinere arbeid og familieliv på en mer bærekraftig måte, samtidig som det reduserer den økonomiske belastningen knyttet til å ha barn. I tillegg er det avgjørende å innføre bedre støtteordninger for lavtlønnede og familier med lav inntekt. Dette må omfatte økt barnetrygd, skattefordeler eller direkte økonomisk støtte og jobbe for en bedre løsning for bompengeprisene på norske veier.

13. Fellesforbundets engasjement for å forlenge foreldrepermisjonen og styrke regelverket for tilpasset arbeid for foreldre reflekterer et viktig fokus på arbeidstakernes velferd og familieliv. En forlengelse av foreldrepermisjonen vil gi foreldre mer tid til å være sammen med barna sine i de første viktige stadiene av deres liv, og kan fjerne bekymringer angående barnehageplass for barn som er født sent på året. Samtidig innebærer en styrking av regelverket for tilpasset arbeid for foreldre en anerkjennelse av behovet for fleksibilitet i arbeidslivet, spesielt i overgangsperioden når småbarnsforeldre balanserer jobb- og familieliv. Dette tiltaket kan bidra til å skape et mer inkluderende arbeidsmiljø som tar hensyn til familiens behov.

Beregning av feriepenger for hele perioden med foreldrepenger reflekterer en anerkjennelse av at foreldrepermisjon ikke bare er en personlig investering i familielivet, men også en nødvendig periode for arbeidstakerens velvære. Dette tiltaket vil gi økonomisk støtte til foreldre som tar permisjon for å ta vare på sine nyfødte barn, og det kan også bidra til å redusere den økonomiske byrden for familier i denne viktige livsfasen. Fellesforbundets innsats for disse endringene i arbeidslivet reflekterer et sterkt engasjement for å skape bedre betingelser for arbeidstakere, spesielt for småbarnsforeldre. Dette kan ikke bare ha positive effekter på familielivet, men også bidra til å styrke arbeidslivets bærekraft ved å fremme trivsel og balanse mellom arbeid og privatliv.

Solidaritet

1. Fellesforbundet sine medlemmer har en god og lang tradisjon for godt Solidaritetsarbeid. Her har forbundet støttet og hørt på både våre samarbeidspartnere samt medlemmene. Vi må støtte de som arbeider for våre grunnleggende verdier. Den sentrale ungdomskonferansen ønsker at Fellesforbundet skal gjøre mer solidaritetsarbeid og skape mer bevissthet rundt solidaritet. I en tid hvor folkestyre, frihet og grunnleggende menneskerettigheter er truet må vi stå samlet!

2. Solidaritet er en nødvendighet for at samfunnet skal fungere og utvikle seg. Solidaritet handler ikke om veldedighet, men om å samarbeide og stå skulder til skulder med de vi ønsker å skape en endring for. Det er det som skapte velferdsstaten vår, og gjør Norge til et av verdens beste land å bo i. Både i Norge og internasjonalt er solidaritet viktigere enn noen gang. Vi lever i en verden hvor faglige rettigheter angripes og blir forsøkt revet vekk. I tillegg er organisasjonsgraden synkende i de fleste land i verden, noe som gjør at grunnleggende rettigheter stadig blir utfordret. Fagbevegelsen har alltid hatt solidaritet i ryggmargen, og fagbevegelsen er internasjonal.

Selv om vi har utfordringer i Norge er det like viktig at vi klarer å vende blikket utover mot resten av verden, og jobbe på både hjemmebane og borte. Fellesforbundet må arbeide aktivt sammen med den globale fagbevegelsen og egne bedrifter som opererer i utlandet for å styrke rettighetene verden over. Utenlandske bedrifter som operer i Norge skal overholde norsk lov, tariffavtale og tilrettelegge for norsk fagforeningskultur. Norske selskaper som opererer i utlandet skal tillate et organisert, trygt og seriøst arbeidsliv hvor enn de drifter.

3. Fellesforbundet må jobbe mer målrettet for å skape tettere samarbeid med fagforeninger utenfor våre egne landegrenser, slik at vi kan utveksle lærdom i større grad. Ved å ha god dialog og samarbeid med fagforbund i andre land, kan vi være med våre kamerater i andre land som streiker for lønn og arbeidsvilkår, og støtte opp under de som lider under fagforeningsknusing. Vår innflytelse kan være til hjelp for de streikende og vi kan lære av hverandre, spesielt innenfor sosial dumping.

Tesla-streiken i Sverige er en av Nordens viktigste kamper. Internasjonale selskaper som åpner i Norden, og ikke minst i Norge - skal følge vårt arbeidslivs spilleregler. Velferden og den høye levestandarden i Norden har kommet gjennom kamp, og vi skal være klare til å beskytte dette. Terskelen for å be om sympatistreik må senkes, og vi må være flinkere på å bruke kampmiddelet vårt - også for kameratene våre utenfor Norge.

4. Folkerett, menneskerettigheter og demokrati er sentralt for oss i fagbevegelsen. Vi ser nå at dette er under angrep fra Putins regime og at dette rammer folk både i Russland og i Ukraina. Den sentrale ungdomskonferansen fordømmer Russlands angrep på Ukraina. Dette er et grovt brudd på folkeretten, og et angrep på frihet, menneskerettigheter og demokrati. Vi støtter derfor innføringen av de sterke sanksjonene mot Russland inntil Ukraina igjen er et fritt land. Den sentrale ungdomskonferansen krever at krigshandlingene opphører umiddelbart og at russiske styrker trekkes ut av hele Ukraina. Når okkupasjonen oppheves, skal Fellesforbundet jobbe for at Ukraina får all hjelpen de trenger. Vi kan bidra inn i dette med å tilby vår hjelp til å bygge opp Ukrainsk fagbevegelse etter krigen.

5. Det har passert 75 år med en ulovlig og voldelig okkupasjon av Palestina, etter 7.oktober.2023 har volden bare økt på Vestbredden og særlig på Gaza-stripen. Dette til tross for at den internasjonale domstolen (ICJ) har beordret Israel å trappe ned volden og verne sivile på grunn av mistanke om at det pågår et folkemord mot palestinerne. Israel nekter å slippe inn nødhjelp, samtidig som de målrettet angriper sykehus, helsepersonell og flyktningleirer. Over 75% av alle journalister i verden som ble drept på jobb i 2023, var palestinske journalister i Gaza. Derfor er det bekymringsverdig at Israel ikke har fått konsekvenser for alvorlige brudd på folkeretten, og at de ikke følger internasjonal lov. Vi vet at sanksjoner er et viktig og fredelig pressmiddel - som ikke minst fungerer! Derfor mener den sentrale ungdomskonferansen at Norge må gå frem som et eksempel og innføre full boikott av Israel.

6. Dødstallet på Vestbredden øker drastisk, og flere menneskerettighetsorganisasjoner har uttrykt bekymring for barn og unge i Gazas psykiske helse - om de overlever folkemordet. I tillegg fører Israel nå en ulovlig blokade av nødhjelp, og barn og unge risikerer å dø av sult. I 2021 viste Amnesty International en rapport som bekrefter at Israel er en apartheidstat, og har systematisk undertrykt palestinere i flere tiår.

7. Solidaritet er en viktig grunnpilar for oss, og da er det viktig at barn og unge lærer om Palestina/Israel-konflikten på lik linje som apartheid i Sør-Afrika og segregeringen i USA. Fellesforbundet krever at Israel sanksjoneres på lik linje som Russland for brudd på folkeretten. Den sentrale ungdomskonferansen mener Norge skal tilslutte seg folkemord-søksmålet i ICJ, fremmet av Sør-Afrika

8. Utviklingen må gå mot en mer etisk våpeneksport, hvor vi nøye vurderer forholdene i mottakerlandene. Eksportregelverket tillater ikke salg av våpen til autoritære regimer, men dette tas ikke hensyn til ved eksport av våpendeler og kommunikasjonssystemer. Salg av krigsmateriell fra Norge styrker den militære kapasiteten til regimer som undertrykker sitt eget folk, derfor må Norge ha sluttbrukererklæring i alle eksportavtaler av krigsmateriell.

9. Fellesforbundet har mange gode solidaritetsprosjekter, vi burde fremdeles jobbe for å få flere! Det er mange avdelinger som ikke setter solidaritet høyt på dagsordenen, det mener vi er for dårlig. Solidaritet er et grunnprinsipp i fagbevegelsen, ungdommen i Fellesforbundet mener derfor det er dårlig at det ikke er noe krav til avdelingene når det kommer til dette. Vi mener at hver avdeling burde ta eierskap til minst et solidaritetsprosjekt i året, dette vil føre til større bevissthet rundt solidaritet. Noen eksempler på gode solidaritetsprosjekter kan være Norsk Folkehjelp eller den lokale redningsskøyten. En utfordring mange solidaritetsorganisasjoner har er at det er dyre engangsavgifter og skatter, noe som gjør at de ikke har tilgang til utstyret de trenger. Fellesforbundet skal jobbe for å fjerne engangsavgiften for frivillige redningskjøretøy.

10. Redningsselskapet sjøsatte sine første skøyter i 1893, og har reddet mange liv. De driver daglige oppdrag med blant annet slukking av båtbranner, førstehjelp til sjøs, søk og redning, frakt av politi og ambulansepersonell, og 11 av skøytene er på oljevernberedskap. I tillegg driver de med opplæring om sikkerhet til sjøs og holdningsarbeid. I dag har de 53 skøyter, hvor omtrent halvparten er driftet av frivillig personell. Hovedparten av inntektene til Redningsselskapet kommer fra donasjoner og

medlemskontingenter. I 2020 ble kun 124 millioner kroner, altså 15% av inntektene til Redningsselskapet, dekket av staten. Dette er ikke nok i forhold til hvor utrolig viktig og samfunnsnyttig arbeid Redningsselskapet gjør. Vi skal jobbe for større bevilgninger til frivillige- og veldedige organisasjoner.

11. Norsk Folkehjelp er fagbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon, og har frivillige over hele landet. I tillegg til at de har frivillige i over 40 land. De jobber med utvikling og humanitært samarbeid, samfunnsengasjement, førstehjelp og redningstjeneste, og miner og eksplosive våpen - for å nevne noe. Den sentrale ungdomskonferansen ser viktigheten av den jobben folkehjelpe gjør, og er stolte av det arbeidet som blir gjort. For at Norsk Folkehjelp skal fortsette den viktige jobben, mener vi at samarbeidet må styrkes ytterligere og at bevilgningene til Norsk Folkehjelp sine lokallag øker.

12. Ungdommen i Fellesforbundet mener at LO burde utarbeide en holdningskampanje mot mobbing og hatprat på nett. Dette er ikke bare et barne- og ungdomsproblem, men et direkte samfunnsproblem. Kommentarfeltene i nettaviser er et glimrende eksempel på at mange voksne trækker over grenser og er tidvis forkastelige. En ting er å lese hvilke holdninger enkeltmennesker har, men når hundre andre velger å sikte seg inn på «liker tegnet» og samtidig signalisere at de er enige i kommentaren. Ungdommen i Fellesforbundet mener at dette er skremmende.

13. Likestilling er noe av det viktigste for samfunnet og verden. Når vi vender blikket ut mot verden så er det flere steder hvor kvinner og skeive har store begrensinger i sine liv samtidig som folk opplever diskriminering på bakgrunn av etnisitet og religion. Vi ser at med fascismens fremmarsj i verden så er det flere og flere grunnleggende rettigheter som blir trukket tilbake og gjort ulovlig. Det viser hvorfor det er viktig med sterke fagforeninger som kan kjempe imot disse kreftene for å sikre likeverd, ytringsfrihet og demokrati for alle. Derfor er det viktig at Fellesforbundet er en tydelig stemme i verden, og at vi har samarbeid med lokale aktører som deler våre verdier og kjemper for friheten til alle hver dag.

14. De siste årene har vært preget av noen av de mest brutale angrepene på skeives rettigheter verden rundt. I land som Storbritannia, Russland og USA har det blitt vedtatt flere lovverk som angriper selve eksistensen til for eksempel transpersoner. Disse angrepene har blitt støttet av massemedia og nedverdiggende uttalelser fra politikere på tvers av ideologiske skillelinjer. Norge slapp ikke unna dette. Fra fysiske terrorangrep, som det i Oslo 25. juni

2022, til hatefulle uttalelser fra politikere og personligheter i massemedia, ofte under dekke av "ytringsfrihet" eller "tankefrihet", har vi sett forsøk på å utfordre eller direkte fornekte eksistensen av transpersoner, ikke-binære og andre kjønnsidentiteter, eller forsøk å sette deres kamp for likestilling opp mot kvinnenenes kamp, som om de var uforenelige.

Fellesforbundet må ikke ignorere denne trusselen, og innse at generelle uttalelser og lovverk mot diskriminering, eller en årlig Pride-feiring, ikke vil være nok til å beskytte skeive folk på norske arbeidsplasser, i fagforeninger og i samfunnet vårt. Det kreves proaktivt arbeid og en effektiv kampanje både innad i organisasjonen og på arbeidsplassene.

15. Transpersoner har i dag et svært dårlig behandlings-tilbud i det offentlige helsevesenet, og rundt 70% av transpersoner har forsøkt eller ønsker å ta sitt eget liv. Rikshospitalet opprettholder i dag et monopol på behandling uten noen slags hjemmel. De opererer også med et utdatert diagnosesystem som fastsetter at ikke-binære ikke kan få behandling. Den sentrale ungdomskonferansen krever at helsevesenet delegerer behandlingsretten til de eksisterende regionale sentrene for kjønnsinkongruens rundt i landet, slik at vi kan snu selvmordstatistikken for transpersoner!

16. I dag er den samiske befolkningen i Norge utsatt for daglig rasisme og diskriminering, den samiske befolkningen er fire ganger så utsatt for dette som befolkningen for øvrig. Det skjer på arbeidsplassen og på fritiden, går man i kofte på 17. mai blir man joiket etter og slengt gloser etter på Karl Johan og Torgallmenningen. I sosiale medier florerer kommentarfeltet med rasisme, diskriminering og hatkommentarer. Vi må jobbe for å rive ned negative fordommer og holdninger mot det samiske folk, og følge opp sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Fellesforbundet er i en unik posisjon til å ta i et tak her, og har et samfunnsansvar for å fremme aksept, kunnskap og positivitet rundt det samiske i arbeidslivet, og må stille seg solidarisk bak den samiske befolkningen i kampen mot rasisme og diskriminering, og jobbe politisk aktivt med dette.

17. Høyreekstremisme er et økende samfunnsproblem. Både i Europa og i resten av verden ser vi at høyreekstreme grupper og partier er i fremmarsj. En av de mest effektive måtene å avradikalisere kollegaer er å gi dem en god sosial sfære og ideologisk utfordring. Fagbevegelsen er en av fascismens største motstandere, og sier vi ikke noe nå, hvem skal si noe når de angriper oss? Forbundet arbeider aktivt mot alle former for

diskriminering og rasistisk ideologi. Vi tar tydelig og total avstand til fascismen, og våre faner leder alltid an i antifascistiske markeringer!

18. På Vinmonopolet kan man i dag kjøpe vin fra en vinprodusent som heter Robertson Winery fra Sør-Afrika, som er et arbeidssted med holdninger fra Apartheid-tiden. Fellesforbundet har sammen med Norsk Folkehjelp besøkt stedet, og bekrefter dette.Vi krever at Vinmonopolet og andre statseide selskaper, samt store kommersielle aktører i Norge, pålegges strenge og etterprøvbare etiske krav. Varer produsert gjennom barnearbeid, tvangsarbeid, rasisme eller grove brudd på faglige rettigheter skal ikke selges i Norge.

19. Den sentrale ungdomskonferansen krever at norsk toppidrett boikotter arrangementer arrangert av regimer som driver med sportsvasking og bryter folkerettigheter, fordi det er viktig å stå opp for universelle menneskerettigheter og mot undertrykkende handlinger. Sportsvasking brukes av autoritære regimer for å forbedre sitt omdømme internasjonalt, samtidig som de fortsetter med alvorlige menneskerettighetsbrudd. Gjennom å delta i slike arrangementer, bidrar norsk toppidrett til å legitimere disse regimene. Ved å ta et standpunkt og boikotte disse arrangementene, vil norsk toppidrett sende et klart og sterkt signal om at menneskerettigheter står i fokus, og at man ikke tolererer urettferdighet eller undertrykkelse. Dette vil også kunne inspirere andre nasjoner og idrettsutøvere til å følge etter og stå opp mot uetiske regimer.

20. Fellesforbundet bør anbefale at alle varer og tjenester som offentlig sektor anskaffer, skal følge norske standarder på produksjonsmetoder, miljøkrav og arbeidsvilkår. Det offentlige skal heller ikke handle varer fra eller som er produsert i okkuperte områder. Norge bruker store summer på å kjøpe varer og tjenester til statlige og kommunale investeringer. Staten tar i bruk de billigste aktørene som vinner anbudet, og disse aktørene kutter ofte ned på ulike krav for å kunne gjøre jobben billigst mulig. Når utgangspunktet er penger, så vet vi at de store taperne er vanlige folk, og vinnerne er de rike eierne. Dette er ikke slik det offentlige sine midler bør investeres, og slike krav vil styrke det seriøse arbeidslivet.

Utdanning, fagopplæring og yrkesstolthet

1. Yrkesfagskoler i dag er gamle, utdaterte og slitte. Vi må bidra til å unngå fagarbeidermangelen og øke antallet ungdommer som velger yrkesfag. For å gjøre dette og unngå at vi mangler 90.000 fagarbeidere i 2035 må vi gjøre noe med forholdene de lærer i. Fellesforbundet skal jobbe for økt økonomisk støtte og oppdatert utstyr til skolene, slik at disse fremtidige fagarbeiderne er kjent med dagsaktuelt utstyr. På flere skoler i dag lærer elevene faget sitt ved hjelp av utstyr som i noen tilfeller er eldre enn de selv er. Vi trenger ikke bare fagfolk, men fagfolk som kan faget sitt, Fellesforbundet må være med å vise at dette er en prioritet.

2. Den sentrale ungdomskonferansen mener at et viktig tiltak for å minske mangelen på fagarbeidere, er å styrke fagbrevet og fagskoleutdanningens status. Det er en svært positiv utvikling at flere nå søker seg til yrkesfaglig videregående utdanning fremfor studiespesialiserende retning. Nå må det sørges for at de som har yrkesfaglig utdanning har bedre muligheter til å ta videreutdanning og høyere yrkesfaglig eller akademisk utdanning. Ungdommen i Fellesforbundet mener derfor at fagbrev skal gi flere tilleggspoeng i opptak til høyere akademisk utdanning, og at høyere yrkesfaglig utdanning i mye større grad skal kunne benyttes som del av et høyere akademisk utdanningsløp.

3. I 2025 åpnet regjeringen for at utdanningsinstitusjoner kan tilby yrkesfaglig utdanning på bachelor- og mastergradsnivå. Etter en lang periode hvor fagarbeidere har blitt nedprioritert til fordel for akademikere er dette en viktig og etterlengtet omstilling. Fellesforbundet er nødt til å ha en bevisst strategi, og være aktiv i arbeidet med å etablere en yrkesfaglig søyle i høyere utdanning - herunder en "yrkesbachelor" på nivå 6 nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Ved å etablere en yrkesfaglig søyle på våre premisser vil vi bidra til at våre medlemmer får formell uttelling for sin spisskompetanse, og bidra til å tette gapet mellom yrkesfaglig og akademisk utdanning.

4. Garderobene på yrkesfagskolene er i dag ikke tilstrekkelige for verken dagens eller fremtidens elever og ansatte. Mange jenter i yrkesfag mangler tilgang til egne garderobes, eller må skifte sammen med gutter. Dette er ikke i tråd med krav til verdighet, likestilling og et trygt skolemiljø.

På lik linje med arbeidsplasser skal garderobefasilitetene på yrkesfagskolene være kjønnsdelte og ha tilstrekkelig kapasitet til å dekke elevenes behov. Garderobene skal

gi alle elever mulighet til å skifte under trygge og verdige forhold.

Ved skoler og anlegg med et lavt antall jenter skal det etableres alternative løsninger for garderobe og toalett, slik at også de sikres et likeverdig tilbud. Mangelfulle garderobeforhold kan bidra til utenforskap og redusere rekrutteringen til yrkesfag. For å sikre likestilling, trivsel og bærekraftig rekruttering til yrkesfaglige utdanningsløp må garderobeforholdene forbedres og tilpasses alle elever.

5. Rådgiverne på skolen har for vane å anbefale elever med høyt karaktersnitt å søke akademisk utdanning, og de med lavere karaktersnitt anbefales ofte å søke yrkesfag. Rådgivningstjenesten skal gjenspeile det arbeidsbildet vi står i nå uten at dette skal gå utover det elevene vil, men vi ser at vi trenger flere fagarbeidere, da må prioriteten ligge der. Fellesforbundet mener at rådgivere skal jobbe for økt rekruttering av underrepresenterte kjønn til yrker hvor andre kjønn er dominerende.

6. Rådgivningstjenesten på norske skoler må informere bedre om mulighetene for kryssløp eller kryssutdanning. I noen tilfeller kan du «krysse» fra et utdanningsprogram eller programområde til et annet, dette kalles kryssløp. Den sentrale ungdomskonferansen ønsker at elevene skal bli bedre informert slik at de slipper å starte utdanningsløpet på nytt. Dette vil hjelpe å senke terskelen på å endre utdanningsløp og hindre frafall i norske skoler.

Det samme gjelder å informere bedre om alternativene for videreutdanning for de som jobber i tunge yrker, hvor man ikke kan stå et helt liv i arbeid. Bedre informasjon om dette vil bidra til å senke antallet som faller utenom systemet.

7. Den sentrale ungdomskonferansen mener at fagforeningene burde bli en del av pensum på alle videregående skoler i landet. Hvem som har kjempet for våre rettigheter til et trygt og godt land å leve i, hvem som har bygd opp Norge som vi kjenner det i dag, og hvordan de selv kan påvirke sin egen arbeidshverdag er noe som må inn i pensum på grunnskolenivå. Det er urovekkende mange som ikke har kunnskap om hvem som har sørget for dagens velferdsstat. Hvis ungdommer får vite hva det vil si å være organisert i tidlig alder mener vi at dette vil være med å bidra til at flere lærlinger og unge arbeidstakere vet hva de har rett på. Dette gjelder både når de er sommervikarer og når de er fast ansatt. Tidlig informasjon om det organiserte arbeidsliv vil være med på å minske antallet unge arbeidere som blir utnyttet av arbeidsgivere.

8. TAF-ordningen / YSK-ordningen har i over 30 år vist seg å være en svært god modell for å utdanne dyktige fagarbeidere med både fagbrev og studiekompetanse. Ordningen bidrar til å styrke koblingen mellom praktisk fagkompetanse og videre utdanning, og gir arbeidslivet fagfolk med både praktisk erfaring og teoretisk forståelse. Likevel er ordningen fortsatt definert som en prøveordning. Dette skaper unødvendig usikkerhet for skoler, bedrifter og elever, og gjør det vanskelig å utvikle tilbudet videre. Ungdomskonferansen i Fellesforbundet mener derfor at det må settes i gang et arbeid for å gjennomgå erfaringene fra skolene som tilbyr ordningen i dag, med mål om å samle de beste løsningene og etablere tydeligere rammer for modellen. Målet med dette arbeidet må være å styrke ordningen og legge grunnlaget for at TAF/YSK kan gjøres til en permanent og forutsigbar del av det norske utdanningssystemet.

9. Fagskoleutdanninger er i utgangspunktet avsluttende løp. Det finnes likevel noen muligheter til påbygg av utdanning. Ved Høgskulen på Vestlandet kan du ta påbygg til bachelor som maskiningeniør og elektroingeniør. Ved høyskolen for yrkesfag kan du ta bachelor i byggeplassledelse. For resterende fag er studiepoengene fra fagskolen ikke overførbare til høyskole/universitet. Dette gjør det vanskelig for fagskoleingeniører å ta videreutdanning. Vi mener at det må utarbeides et system der fagskolepoeng også teller på høyskole, slik at fagskoleingeniører får muligheten til å bygge videre på utdanningen sin.

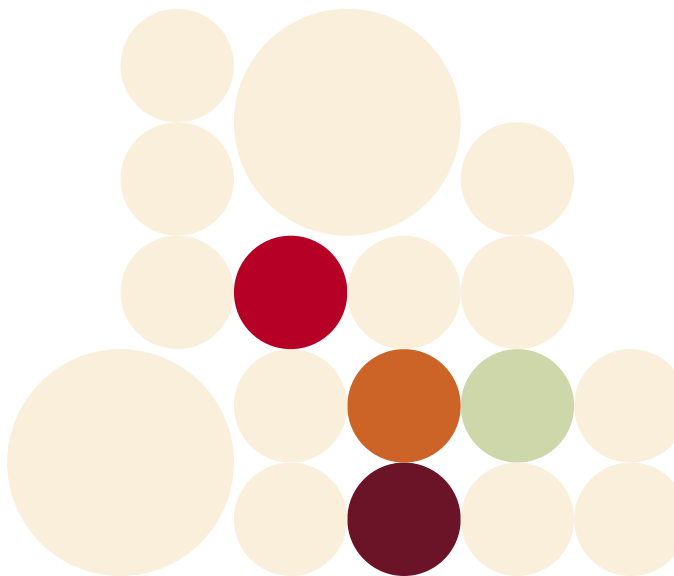
10. Både på ungdomsskolen og videregående har vi fremmedspråk. Ungdommen i Fellesforbundet ønsker at tegnspråk skal sidestilles med fremmedspråkene for at flere skal få kunnskap og ha mulighet til å kommunisere med de som er stumme og hørselshemmede.

11. Kunst og håndverksfag er blitt nedprioritert i barne- og ungdomsskolen i lang tid. Ved å svekke håndverksfag viser vi at samfunnet ikke ser samme verdi i yrkesfaglig utdanning, som akademisk utdanning. Om vi vil sikre fremtidens yrkesfagarbeidere må vi styrke håndverksfag i barne- og ungdomsskolen ved å sørge for at det bevilges midler til varierte materialer og til utdanning av kompetente håndverkslærere. Kunst og håndverk kan ikke hovedsakelig bestå av klipping av papir og maling. Det finnes flere unge håndverksinteresserte lærerstudenter som forteller om manglende midler i deres utdanning, og skoler som prioriterer vekk god håndverksundervisning.

12. Norge har ikke lenger en statsreligion og det er ønskelig med en inkluderende læreplan. Derfor mener ungdommen i Fellesforbundet at KRLE-faget må endres. Målet er å modernisere faget, gjenspeile dagens mangfoldige samfunn og sikre inkluderende undervisning uavhengig av tro og livssyn. Vi foreslår derfor å fjerne "K" fra KRLE og gå tilbake til slik det var tidligere når faget het "RLE".

13. Seksualundervisningen på grunnskolen må forbedres. Informasjonen som gis nå, og tiden som brukes på temaene, er ikke tilstrekkelig. Helsesykepleiere/lærere som skal holde denne typen undervisning trenger sårt en kompetanseheving innenfor temaet seksuell undervisning. Det trengs en universell opplæringsplan. Vi mener at unge må lære tilstrekkelig om kropp, seksualitet, identitet, og sex, på skolen. Dette for å normalisere kropp, og ha en naturlig og realistisk forventning til seksualitet. LHBT+ ungdom er en sårbar gruppe som trenger å vite at de blir sett på som likestilt med alle andre så tidlig som mulig.

14. For ungdommen i Fellesforbundet er det essensielt å understreke viktigheten av skoler som er utformet for en optimal læringsopplevelse. Skolemiljøet spiller en avgjørende rolle for elevers trivsel, motivasjon og faglig utvikling. Skoler som integrerer rikelig med grøntarealer og sikrer et godt innendørs klima, legger grunnlaget for et helsefremmende og stimulerende læringsmiljø. Grøntområder gir ikke bare mulighet for avkobling og fysisk aktivitet, men de kan også være inspirerende steder for kreativitet og læring. Et behagelig innendørsklima, med tilstrekkelig ventilasjon og god belysning, skaper optimale betingelser for konsentrasjon og fokus. Ungdommen i Fellesforbundet mener derfor at investeringer i skoler med slike kvaliteter er viktig for å støtte opp om god læring og trivsel blant lærlingene, samtidig som det bidrar til å forme fremtidens dyktige arbeidskraft.

15. Forskjellige studier viser at gratis skolemat har positive effekter på en rekke områder, blant annet skoledeltakelse, kosthold, læring og fravær. Det finnes mange barn i dag som kommer uten matpakke på skolen av ulike årsaker. Derfor mener vi at skolen må tilby minst et varmt skolemåltid om dagen som skal være sunt og næringsrikt, og bidra til å bevisstgjøre viktigheten av et variert og sunt kosthold i tidlig alder.

16. Den sentrale ungdomskonferansen mener læringer må få stipend for eget verktøy, der bedriftene ikke holder ansatte med verktøy. I noen yrker kreves det at læringer må kjøpe eget utstyr, som gjør at læringer i disse yrkene har dårligere råd. Læringer med behov for relevant utstyr ved start av læretid må ha mulighet til å søke utstyrsstipend gjennom Lånekassen. Mange bedrifter gir verktøygodtgjørelse til sine ansatte for å holde eget verktøy, men læringene kvalifiserer ikke til dette tilleggset, fordi en lærekontrakt er en midlertidig kontrakt.

17. Flere elever søkte seg inn på yrkesfag enn på studieforberedende linjer i 2025, noe som legger et stort press på fylkene, kommunene og næringslivet for å ta inn læringer. Ettersom næringslivet i stor grad skriker etter arbeidskraft, og fylkene i dag har begrenset kapasitet og faglig innsikt, ser vi en risiko for at lærebedrifter godkjennes uten å kunne sikre kvaliteten i opplæringen. Mange bedrifter ser fortsatt læringer som billig arbeidskraft, og når fagprøven gjennomføres, er det læringen som sitter igjen med konsekvensene av manglende opplæring, selv om dette ikke er kandidatens feil.

Godkjenning og oppfølging av lærebedrifter må derfor styrkes. Fagprøvenemdene har den faglige kompetansen og erfaringen som trengs for å vurdere om en bedrift er i stand til å gi læringer reell fagopplæring i tråd med målene i læreplanen. De bør derfor være den avgjørende parten i vurderingen av lærebedrifter, i samarbeid med fylkeskommunen.

Fellesforbundet er forbundet for læringer, og for oss er det viktig at tilbud om lære plass ikke skal gå på bekostning av krav til opplæring. Dersom vi ikke sikrer at bedrifter følger læreplanene og oppfyller lovens krav, risikerer vi på sikt å svekke både fagkompetansen og yrkes stoltheten i fagene våre.

18. Det finnes flere veier mot fagbrev, blant annet muligheten for å gå et læreløp i voksenalder eller som praksiskandidat. Å ta læreløp i voksenalder er et løp som i stor grad er en skjult perle, og flere opplever at kunnskapen om ordningen i NAV varierer sterkt. Samtidig

er det over 110 000 unge mellom 20 og 29 år som verken er i jobb eller utdanning. Mulighetene for å ta fagbrev på utradisjonelt vis må synliggjøres overfor bedrifter, NAV og unge voksne gjennom kampanjer, samarbeid og gode økonomiske støtteordninger. Det er viktig å utbedre en lønnsordning som gjør at man har råd til å bli lærling i en eldre alder. Man kan ikke følge samme lønnstrinn som ordinære læringer.

19. Mange av våre bransjer sliter med rekruttering av læringer. Blant annet er det svært få som går lærlingløpet for å bli yrkessjåfører, og blant dem er det nesten ingen som velger å bli bussjåfører. Ungdom velger heller lastebil enn buss på grunn av de store begrensningene som er på buss sammenlignet med lastebiler.

Begrensningene holder lærlingene unna de skiftene med mest tillegg, og når disse begrensningene ikke finnes på lastebil så driver vi lærlingene mot gods. Den sentrale ungdomskonferansen mener at vi må rette opp i denne grove skjevheten i hvor strengt de to yrkessjåfør retningene er regulert.

20. Det er stadig snakk om hvilken inntaksordning som er best og de politiske partiene snakker om å innføre en nasjonal bestemmelse for inntaksordningen. Inntaksordningen fungerer veldig ulikt i fylkene i Norge, noen foretrekker nærskoleprinsippet, andre foretrekker karakterbasert opptak. Geografiske og sosioøkonomiske forhold varierer veldig, derfor mener ungdommen i Fellesforbundet at det burde innføres nasjonal lovbestemmelse om at det er nærskoleprinsippet som alltid legges til grunn samtidig som vi sikrer at det opprettholdes skoler i hele landet. Dette bør gjøres i samsvar med ungdomsrådet og elevorganisasjonen i fylkene.

21. Fellesforbundet skal jobbe for at samarbeidet mellom skoler og bedrifter sikres. For at praksismuligheter på ungdomsskolen kan bli en del av pensum, bør det sørges for økte investeringer i verksteder, og utstyr som bidrar til yrkesrettet læring. Norge trenger langt flere fagarbeidere enn det vi har i dag, og da må vi starte rekrutteringen tidlig i flere bransjer. Derfor må flere få prøve seg i ulike yrker allerede på ungdomsskolen, slik at de lettere kan velge yrkesretning senere. Det vil også være viktig med flere verksteder og ulikt utstyr på skolene, slik at man kan være bedre forberedt på en yrkesfaglig utdanning. Dette vil bidra til at mange elever som opplever skolehverdagen som veldig teoretisk og kjedelig, føler mer mestring og oppnår langt bedre læring. Dette kommer til å kreve store investeringer, men Fellesforbundet må være en sentral pådriver for at hverdagen på ungdomsskolen ikke blir

for akademisk og teoritung, men også legger et sterkt grunnlag for yrkeskompetanse.

22. Barn og ungdom har ulike forutsetninger for læring, og vi mener at når politikerne bestemmer at barn skal ha lekser, så glemmer de akkurat dette. For alle barn og ungdom tenker og lærer ulikt. Det har blitt gjort ulike testprosjekter med forskjellige løsninger. De fleste elever har sagt at en skoledag utvidet med 2 timer uten lekser har vært det beste alternativet. Vi mener at vi skal lytte til elevene og fjerne lekser slik at elevene kan fokusere på skolen når de er der og fokusere på andre ting når de kommer hjem.

23. Eksamen som vurderingsform er utdatert. Vi gjør til stadighet store endringer i skolen, men eksamen har vi beholdt gjennom alle endringene. Dette er til tross for at mer og mer forskning sier at eksamen er en dårlig måte å vurdere faglig kompetanse på. Derfor mener Fellesforbundet ungdom at den norske skolen må gå inn i fremtiden og legge fra seg gamle vaner. Vi skal jobbe for å avvikle eksamen til fordel for en bedre vurderingsform som ikke blir like påvirket av dagsformen som eksamen blir.

24. Fraværsgrensen dytter de som sliter mest ut av skolen. Det dokumenterte fraværet har gått ned, men de som har det vanskeligst på skolen har fått det enda vanskeligere å fullføre. Den sentrale ungdomskonferansen mener at vi må avskaffe fraværsgrensen for å sørge for at flest mulig fullfører videregående.

25. Det å lære mer om psykisk helse er viktig, og å finne ordene for ens psykiske helse kan være ekstremt utfordrende for mange. Det er derfor viktig at unge lærer mer om psykisk helse på skolen, for å både kunne støtte seg selv og de rundt seg. Lærere må undervise i hvordan å kunne identifisere psykisk helse, ensomhet og mobbing blant unge elever, dette gjelder spesielt kontaktlærere som spiller en viktig rolle under diagnosesetting på unge i møte med helsevesenet. UFY-0166

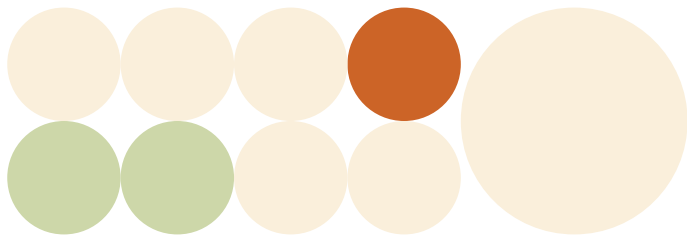
26. Barn trenger ikke mer skjermtid på skolen. De får masse skjermtid på fritiden, og det kommer ikke å bli et problem for barn i fremtiden med å lære seg det digitale. Grunnskoleelever burde ikke ha så mye skjermtid på skolen fordi de lærer bedre gjennom bøker, skriving for hånd og direkte kontakt med lærerne og medelever. Flere barn blir fortere distraheret av skjerm, og det kan svekke konsentrasjonen i undervisningen. I tillegg er det viktig at elever får utvikle språk, håndskrift, og sosiale ferdigheter gjennom praktiske aktiviteter og samarbeid

ansikt til ansikt. Mindre skjermbruk kan derfor bidra til et bedre læringsmiljø og en mer variert skole.

Siden 2011 har 600 grunnskoler blitt lagt ned på grunn av økonomiske problemer. Er det da forsvarlig for oss å la noen rike kommuner ha iPad på skoler i forhold til andre små kommuner som ikke har penger til å opprettholde skolene sine? Det er altså ikke et konkret svar på hvor mye penger som blir brukt i året på iPader og digitale hjelpemidler i grunnskolen i Norge idag, men det er blitt anslått at det er rundt 3 milliarder kroner i året. For eksempel så har Sarpsborg kommune alene kjøpt 1700 nye iPader for 5,7 millioner kroner. Noe som viser at dette er en langt dyrere og dummere løsning i forhold til fysiske lærebøker.

27. Bønder gjør en viktig jobb med å forsyne Norge. Ved å sikre god standard til dyredrift på gårdene, setter vi også en høyere standard til yrket. Mattilsynet skal sikre dyrevelferden og kvaliteten av produksjonen, men det er dyrene som sitter igjen med konsekvensen av for milde, eller ingen konsekvenser. I dag er det svært få formelle kompetansekrav for å starte en dyredrift. Vi vil at flere skal velge å jobbe i landbruk, og det kan vi gjøre med å øke kompetansekravet hos bonden, og sette et større fokus på dyrevelferden. Dette skal være en bransje man er stolt av å jobbe i.

I tillegg ligger det ingen kompensasjon eller gevinst for bønder som driver mer bærekraftig, eller de som velger å ha bedre dyrevelferd. Vi ønsker at bønder som bruker for av bedre kvalitet, eller sikrer bedre levevilkår for dyrene sine skal ha mer økonomisk igjen for det. Samtidig som mislighold av dyreholdet må få konsekvenser. Fellesforbundet har ikke stort nok fokus på dette bransjeområdet, det kan vi gjøre noe med.

Helse, Miljø og Sikkerhet

1. I arbeidslivet har psykososial helse blitt et mindre tabubelagt tema, men vi er fremdeles ikke i mål. Til tross for at terskelen for å prate om det er blitt mindre, er det fortsatt vanskelig for veldig mange. Dette kan relateres til at psykisk helse ikke har vært et aktuelt tema før de siste årene. Det er mangel på kunnskap og forståelse hos store deler av de voksne i samfunnet. En konsekvens av dårlig psykisk helse er selvskadende handlinger og selvmord spesielt blant menn. Derfor bør Fellesforbundet aktivt jobbe for å øke fokuset på psykososial HMS. Kurs i psykisk helse er noe som må føres inn som grunnleggende informasjon til både nåværende og fremtidige arbeidsgivere og arbeidstakere. Fellesforbundet skal jobbe for at flere bedrifter og våre medlemmer settes i kontakt og får oppfølging av organisasjoner og institusjoner, som bedriftshelsetjenesten, kompetansesenter for rus- og avhengighetsproblematikk, Mental Helse Norge, psykolog og andre som tilbyr fysisk og psykisk hjelp for alle på arbeidsplassen slik at man opprettholder god psykisk helse. Denne typen behandling skal dekkes av bedriften. Den sentrale ungdomskonferansen mener at vi må forske mer på alternative behandlingsmetoder av psykiske lidelser, i tillegg må ventetiden på offentlig helsehjelp betraktelig ned slik at personer kan få raskere hjelp både psykisk og fysisk.

2. Arbeidsmiljøloven stiller krav om at verneombud og medlemmer av arbeidsmiljøutvalg skal gjennomføre et 40-timers HMS-kurs. Samtidig finnes det ingen formelle krav til hvem som kan holde slike kurs, eller hvilket innhold de skal ha. Fellesforbundet må arbeide for at det innføres nasjonale krav til både innhold og kompetanse hos kursholdere for HMS-opplæring (40-timers kurs) for verneombud og medlemmer av arbeidsmiljøutvalget. Det bør stilles krav om at kursholder har dokumentert kompetanse innen arbeidsmiljølovgivning, samt erfaring med praktisk HMS-arbeid. Videre bør kursene være uavhengige av arbeidsgiver for å sikre at opplæringen gir et balansert og lovbasert perspektiv på arbeidsmiljø og rettigheter.

3. Vi lever lengre, og da er det viktig at den fysiske helsen holder seg så lenge som mulig. Et viktig tiltak for fysisk helse er forebygging av belastningsskader som oppstår over lengre tid. Ved å få på plass gode tilbud gjennom bedriftshelsetjenesten som fysioterapi, og ergoterapi vil man kunne lære bedre om løfteteknikker og arbeidsstillinger som gir mindre belastning på kroppen. Det burde også være en rabattordning på treningscenter som vil gi en bedre fysisk og psykisk helse. Bedrifter kan

gi goder til de som utnytter tilbudene som er med på å forhindre belastningsskader ved å enten gi betalt fri i arbeidstiden for å trene eller ekstra betalte feriedager i løpet av året. Dette vil være med på å få ned sykefraværet, og gjøre det enklere for flere å stå lengre i jobb.

4. Vi mener at et sterkt partssamarbeid mellom arbeidsgiver, arbeidstakere, tillitsvalgte og verneombud er avgjørende for å sikre et trygt og helsefremmende arbeidsmiljø. Når ansatte får medvirke i beslutninger om arbeidsplassen, bidrar det til bedre trivsel, økt tillit og mer effektive tiltak for å forebygge sykdom og skader. Vi understreker også viktigheten av samarbeid med NAV. NAV spiller en sentral rolle i oppfølging av sykmeldte arbeidstakere gjennom veiledning, dialogmøter og støtte til tilrettelegging på arbeidsplassen. Vi mener derfor at tettere samarbeid mellom partene i arbeidslivet og NAV vil bidra til tidligere oppfølging, bedre tilrettelegging og mer systematisk HMS-arbeid. Dette vil styrke arbeidsmiljøet og bidra til å redusere sykefraværet i norske bedrifter.

5. Fellesforbundet skal jobbe med å styrke AKA sine tjenester, verktøy og ressurser. Vi skal jobbe aktivt med å gi tillitsvalgte og verneombud kunnskap om hvordan man snakker om og håndterer uønsket adferd knyttet til alkohol, spillproblematikk, medikamenter, narkotika og dopingmiddel i jobbsammenheng. Dette handler ikke bare om å håndtere rusproblemer når de allerede er et problem på arbeidsplassen, men også om forebygging og tidlig innsats. Målet er å skape en tryggere og mer støttende arbeidsplass, hvor ansatte kan få hjelp før problemene utvikler seg til noe større.

6. Ungdommen i Fellesforbundet mener at synliggjøring, økt tilgjengelighet og styrket finansiering av lavterskel pårørendetilbud er nødvendig. Tilbud som Blå Kors Kompasset og pårørendesentre tilknyttet KoRus gir gratis, profesjonell hjelp og oppfølging til unge og voksne som lever tett på rusproblemer. Slike tiltak er avgjørende for å bryte stigma, forebygge psykiske helseplager, utenforskap og ikke minst reproduksjon av rusproblematikk.

Å prioritere pårørendetilbud er ikke bare et helsepolitisk ansvar, men også et viktig forebyggende tiltak for et inkluderende, tryggere og mer bærekraftig arbeidsliv. Fellesforbundet Ungdom bør derfor bidra til å løfte pårørendeperspektivet, støtte opp under eksisterende tilbud og jobbe politisk for at alle unge får lett tilgjengelig hjelp uansett bosted. Å satse på pårørende er forebygging. Det er helsepolitikk. Og det er arbeidslivspolitik.

7. Den sentrale ungdomskonferansen mener at det skal jobbes for å gjøre besøk til bedriftshelsetjenesten obligatorisk. Dette mener vi vil føre til bedring av folkehelsen. Vi vil jobbe for at bedriftshelsetjenesten blir brukt på en fornuftig måte som gagnar de ansatte. Noen plasser har man bedriftsjordmor, gjerne organisert gjennom bedriftshelsetjenesten. Jordmoren kommer da på besøk til den gravide på jobb og går gjennom potensielle tiltak og tilpasninger som kan gjøres. Dette kan føre til at gravide står lenger i arbeid og øker lønnsomheten for bedriftene i denne perioden. Med dette som grunnlag må Fellesforbundet jobbe for at dette blir et mer utbredt tilbud som flere kan dra nytte av.

8. De ansatte og tillitsvalgte på arbeidsplasser må få større kompetanse og flere ressurser til å håndtere intoleranse og diskriminering samt seksuelltrakassering på arbeidsplasser. Dette skal inkludere en jevnlig gjennomgang av varslingsrutiner og håndtering av uønskede hendelser på bedriften. Samfunnet har blitt mer polarisert, og enkeltmennesker har utviklet mer ekstreme meninger. Meninger som ikke passer inn på en inkluderende arbeidsplass. Dette rammer flere av minoritetsgruppene på arbeidsplassen, og flere kan oppleve det som veldig ukomfortabelt å dra på jobb når de møter slike meninger. Det bør være lavere terskel for varsling, og ansatte burde ikke frykte konsekvenser ved å varsle.

9. Mange kommuner har områder hvor det er vanskelig for helsetjenestene å etablere seg og tilby behandlinger, det er langt å reise til nærmeste behandlingssted eller tilsvarende lavterskeltilbud. Dette gjelder også innenfor psykisk helse, hvor terskelen er høy for å reise og få hjelp, spesielt hvis det går en dag eller mer i reise og opphold. Vi mener at kommunene skal tilby behandling for psykisk helse også i distriktene. Derfor er det viktig å stoppe nedleggelsene av sykehusene, slik at vi kan få ned ventetiden.

10. I mange av våre bransjer finnes det skift- og turnusordninger. Dette medfører ofte hyppig nattarbeid, ifølge studier fra STAMI fører dette til økt risiko for ulykker, psykiske plager, hjerte- og karsykdommer og forstyrrende søvn. Samtidig som nattarbeid slår hardt negativt ut på helsen må Fellesforbundet jobbe for forskning på konsekvensene av nattarbeid. Det er også viktig å kartlegge søvnproblemer og hvordan arbeidsmiljøet kan tilpasses for å ikke slå negativt ut på søvnen til arbeidstakere på en slik måte at de langtidssykmeldes og i verste fall ikke kommer tilbake til arbeidsplassen. For å adressere disse utfordringene må Fellesforbundet prioritere tiltak som støtter arbeidstakernes helse.

Fellesforbundet må finne og tilrettelegge for helsetjenester og støtte for sosial tilhørighet blant ansatte i skift- og turnusordninger.

11. Det finnes i dag flere bransjer som har en ordning med regionalt verneombud. Ordningen er opprettet av staten i samarbeid med partene i arbeidslivet for å ta vare på sikkerheten i næringer med større utfordringer. Mange av våre medlemmer opplever hardt press i sin arbeidshverdag og kan føle seg presset til å gjøre arbeidsoppgaver langt utenfor forsvarlige helse, miljø og sikkerhetskrav. Dette er ofte bransjer som driver med rovdrift og sosial dumping av sine arbeidere. Ved å også utvide industrivernet i bedriftene for høyere beredskap ved ulykker på jobb som raskt kan håndtere branntilløp, personskader og lekkasjer av gass og farlige kjemikalier før nødetatene kommer. Industrivern er også et lovpålagt krav om egenbeskyttelse som gjelder for de fleste store og mellomstore industrivirksomheter.

Derfor mener den sentrale ungdomskonferansen at ordningen med regionalt verneombud og industrivernet må utvides til flere av våre bransjer.

12. Arbeid med blyholdige materialer medfører en betydelig risiko for dårlig helse over tid og bør derfor gis en økonomisk kompensasjon. Selv ved korrekt utført arbeid og bruk av verneutstyr, kan arbeidstakere utsettes for blyeksponering gjennom støv, damp og blyholdige glasurer ved langvarig og lav til moderat eksponering. Det er derfor rimelig at arbeid som innebærer regelmessig håndtering av blyholdige keramiske materialer, følges opp med tett helseovervåking og hyppigere testing enn sjeldne enkeltprøver.

Med tanke på arbeid i høyden, kompenseres risikoen gjennom omfattende sikkerhetstiltak. På samme måte bør risikoen knyttet til blyeksponering også kompenseres. Selv om det kan etableres mange forebyggende tiltak.

13. Arbeid i høyden medfører en stor risiko for liv og helse og bør derfor kompenseres deretter. Selv de mest erfarne og dyktige arbeidere kan bli utsatt for ulykker når de jobber høyt oppe. Det er derfor helt rettferdig at de får et tillegg i lønn for denne risikoen. Å jobbe i høyden krever konstant årvåkenhet, konsentrasjon og psykisk styrke. Det er stressende og kan påvirke helsen deres over tid. Den sentrale ungdomskonferansen mener fokus på risikovurdering av arbeid i høyden bør økes.

14. Mange virksomheter bruker personlig fallsikringsutstyr i høyden, men bruker det feil. Det kan koste både arbeidstaker og virksomheten dyrt. Vi ser et behov

for å minne arbeidsgivere om at de har et ansvar for å planlegge og kontrollere at arbeid i høyden utføres trygt, og at verneutstyret som brukes er i tråd med produsentens anvisning. Det bør også kreves et sikkerhetskurs hvor arbeiderne skal prøve å gjøre seg kjent med utstyret de skal bruke, noe et nettbasert kurs ikke dekker godt nok. Dersom du ikke bruker fallsikringsutstyr i løpet av et år, skal du oppfriske med et nytt kurs.

15. Helse og sikkerhet er et viktig punkt for Fellesforbundet og det er derfor nok hvile er nødvendig. Vi må derfor gå vekk fra at bedrifter med tariffavtaler kan få planlagt dispensasjon fra 11 timers hvile helt ned til 8 timer. Da 8 timer mellom vakter ikke er det samme som 8 timers hvile. Når man trekker fra pendling, mat, personlig hygiene og helt nødvendige gjøremål har vi i realiteten en restitusjon på 5-6 timer mellom to vakter, der en reell restitusjon blir mindre. Tretthet på arbeidsplassen kan sammenlignes med promillekjøring. Når mange av våre yrker er fysisk krevende, kan en slik arbeidsplan føre til alvorlige ulykker. Derfor er det viktig at reell restitusjon skal bli prioritert, og i et moderne arbeidsliv er ikke dispensasjonen nødvendig.

16. Alenearbeid kan innebære en sikkerhetsrisiko, ved å øke sannsynligheten for at ulykker oppstår og at konsekvensene forverres dersom en ulykke skjer og umiddelbar hjelp ikke er til stede. Arbeidstakere som arbeider alene, kan også få problemer med å tilkalle hjelp i kritiske situasjoner. Innenfor enkelte bransjer er alenearbeid stort. I disse bransjene må Fellesforbundet forby alenearbeid. Samtidig skal forbundet jobbe for å sikre god HMS for arbeidstakere som jobber natt.

17. Verneutstyr er en viktig del av arbeidslivet. Mange bedrifter har ikke nok fokus på innkjøp av verneutstyr, og dette må tas tak i. Vi krever at ansattes representanter i AMU og verneombud blir satt i stand til å ha nødvendig verneutstyr på arbeidsplassen. Det er viktig at vi fokuserer på å få bedriftene til å kjøpe inn rett hjelpeutstyr for å bevare arbeiderne sin helse og mulighet til å holde seg i arbeidslivet. Utstyr tilpasset kvinner er ofte nedprioritert og det burde satses på tilbud om kjønnsstilpassede arbeidsklær og verneutstyr. Det burde også lages et register over hjelpemidler som kan gjøre arbeidsdagen lettere for dem med tunge og statiske arbeidsoppgaver. En stønadsordning for å hjelpe bedrifter å skaffe hjelpemidler burde være på plass! Vi vil at alle våre kamerater skal gå ut av arbeidslivet like friske som de kom inn, derfor krever vi at arbeidsgivere i større grad skolerer sine ansatte i forhold til riktig arbeidsmetodikk og bruk av utstyr.

18. Både feltstudier og eksperimentelle studier har vist at ventilasjon, luftkvalitet og termiske forhold er viktig både for helse, trivsel, arbeidsevne og læring. Et dårlig inneklima kan bidra til sykdom og plager hos mange mennesker, både friske og mer sårbare med astma eller allergier. Derfor krever den sentrale ungdomskonferansen at dette blir tatt mer på alvor hos arbeidsgiver.

19. De fleste offentlige bygg har tilgang til heis ogtoaletter for dem med funksjonsnedsettelse. Dette gjelder dermed ikke alle bygg og den sentrale ungdomskonferansen mener da at dette må forbedres. I flere eldre bygg kan det være problematisk for personer med nedsatt funksjonsevne å komme seg enten på toalettet eller bevege seg rundt i bygningen.

20. I dag kan ikke mekanikere holde igjen kjøretøy selv om de er i uforsvarlig stand, men bare anbefale sjåfører å ikke kjøre. Dette fører til at flere kjøretøy som kjører på norske veier kjører rundt med usikre kjøretøy som kan skade både sjåfører og andre personer i trafikken. Fellesforbundet må jobbe for at mekanikere og bedrifter får rett til å holde tilbake kjøretøy dersom det viser seg å være uforsvarlig å la dem kjøre videre.

Bilbransjen er under rask utvikling og fokuset på kundetilfredshet har blitt stort. Det har medført at flere selskap tilbyr å sende bilmekaniker hjem til deg. Det kan igjen medføre at sikkerheten til mekanikere ikke blir ivaretatt så godt som den burde.

Vi kan ikke la kostnader og effektivitet overkjøre helsen, miljøet og sikkerheten til mekanikere. Ungdommen i Fellesforbundet mener at dette er et felt som må reguleres for å sikre at eventuelle hjemmetjenester blir utført på ordentlig vis.

21. Veinettet er arbeidsplassen til veldig mange arbeidstakere. For yrkessjåfører er dårlig veistandard stort sett hverdagen på jobb. Ikke bare går dette utover den fysiske helsen til sjåførene, men på enkelte veistrekninger setter de livet på spill for å komme frem. Det er flere veistrekninger i Norge hvor ras inntreffer ofte, og rassikring ikke får den prioriteten det burde ha. Det betyr stengte veier på grunn av ras, men det kan også ta liv. Den sentrale ungdomskonferansen mener at det må jobbes for å øke sikkerheten til veinettet inkludert gang- og sykkelfelt i hele Norge.

22. Bussrutene i en fylkeskommune blir gitt på konsesjon til busselskapene i ca. en 10 årsperiode. Dette kalles anbud, og gir de fylkeskommunale kollektivselskapene mulighet til å definere hva som kreves på ruten og

bussene den perioden. Busselskapene vinner en anbudsutlysning på pris, og den minste sparing kan bety å vinne eller tape et anbud. Det er essensielt at sjåførenes tillitsvalgte har en reell innflytelse i utformingen av anbudskravene. Fellesforbundet må fortsette sitt viktige arbeid, nasjonalt og internasjonalt, for å videreutvikle og øke førersikkerhetskravene. Et av tiltakene er kollisjonsputer i de tyngre kjøretøyene, og voldsalarm for bussjåfører.

23. Forbundet har i lang tid hatt et stort fokus på trygghet på jobb, men det er fortsatt mange som sliter i eget hjem. Partnervold har blitt et økende problem i Norge og denne trenden må snu. Ungdommen i Fellesforbundet mener at Fellesforbundet skal jobbe aktivt med å informere om krisesenter og forebygge mot voldelige familieforhold. Ettervirkningene fra ustabile hjem kan påvirke deg, partner og barn resten av livet. Da er oppfølging ekstremt viktig for å bevare deres velferd. Uten hjelp kan disse falle utenfor samfunnet.

Begrepsforklaring

AI: Kunstig intelligens (KI), eller «Artificial Intelligence (AI)» på engelsk, handler om å utvikle datasystemer som kan lære av egne erfaringer og løse problemer i ulike situasjoner og miljøer. Eksempler på AI er chatgpt, amazon alexa eller Apple SIRI

Anbud: Et anbud er et bindende tilbud om å utføre et arbeid, levere varer og/eller tjenester på bestemte betingelser angitt av den som skal ha arbeidet, tjenesten eller leveransen utført.

Arbeidslivets kompetansesenter for rus- og avhengighetsproblematikk (AKAN): Et samarbeid mellom partene i arbeidslivet som hjelper virksomheter med å forebygge og håndtere rus- og avhengighetsproblemer. AKAN tilbyr veiledning, opplæring og verktøy for å skape trygge og inkluderende arbeidsmiljøer.

Arbeidsavklaringspenger (AAP): Skal sikre deg inntekt i perioder du, på grunn av sykdom eller skade, har behov for hjelp fra NAV. Målet er at du sammen med NAV skal avklare mulighetene dine for å beholde eller komme i arbeid. AAP gis lettere sagt til de som ikke har jobb og venter på en avklaring i om de har/får jobb eller er aktivt arbeidssøkende gjennom NAV

Arbeidsmiljøloven (AML): Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern m.v. er en norsk lov som

skal sikre et godt arbeidsmiljø, trygge og rettferdige ansettelsesforhold, et inkluderende arbeidsliv og samarbeid mellom arbeidstakerne og arbeidsgiverne.

Arbeidsmiljøutvalg (AMU): Et samarbeidsutvalg for å med hensikt i å bedre arbeidsmiljøet på en arbeidsplass. I et AMU sitter det med representanter fra både arbeidsgiver og arbeidstakere. AMU deltar i planlegging og organisering av helse, miljø og sikkerhet-arbeidet.

Avtalefestet pensjon (AFP): En tariffbasert pensjonsordning for ansatte i privat sektor. Ytelsen er livsvarig og kan tas ut fra du fyller 62 år, forutsatt at du oppfyller vilkårene i AFP-vedtektene. AFP er enkelt sagt arbeidslivets pensjonsordning for de som står i arbeid til de har fylt 62 år eller lenger.

Bemanningsbyrå: En bedrift som driver utleie av sine egne ansatte, du er dermed ikke ansatt i bedriften du utfører arbeid i.

Bedriftshelsetjeneste (BHT): En faglig rådgivende tjeneste som hjelper virksomheter med å forebygge helseproblemer og sikre et trygt og forsvarlig arbeidsmiljø. BHT bistår blant annet med risikovurderinger, helsekontroller, ergonomi, arbeidsmiljøkartlegging og tilrettelegging.

D-nummer: Et nummer som kan tildeles utenlandske personer som ikke har norsk fødselsnummer, men har et behov for identifisering overfor norske myndigheter.

ENOVA: Er en organisasjon som både bedrifter og privatpersoner kan søke penger hos hvis de ønsker å gjøre klimavennlige tiltak eller strømbesparende tiltak som f.eks solcellepanel på tak eller installere varmepumpe. Organisasjonen er eid av Klima- og miljødepartementet

Fellesoppgjør: Tarifforhandlinger som foregår ved at flere forbund forhandler i fellesskap. Avstemningene over resultatet skjer samlet. Se også samordnet oppgjør.

Gule Forbund: Betegnelse på fagforeninger som fremstår som uavhengige, men som i praksis støtter arbeidsgivers interesser. De kan svekke ordinære tariffavtaler og brukes noen ganger for å undergrave etablerte fagforeninger og kollektiv forhandling. I Norge har det vært vanlig å omtale de forbundene som ikke er medlem av LO som gule.

IA avtalen: Inkluderende arbeidsliv er et arbeidsliv for alle som kan og vil bidra. Avtalen skal bidra til å forebygge og redusere sykefravær, styrke jobbnærværet og bedre

arbeidsmiljøet, samt hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet.

International Labour Organization (ILO): FNs særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILO utvikler internasjonale arbeidsstandarder, fremmer anstendige arbeidsforhold og arbeider for å sikre grunnleggende rettigheter i arbeidslivet, som organisasjonsfrihet, forbud mot barnarbeid og rettferdige arbeidsvilkår.

Indeksregulering: Er justering av lønninger eller andre beløp avtalt i penger i samsvar med prisstigning, uttrykt ved en prisindeks

Inflasjon: Er når prisene på varer og tjenester går opp over tid. I Norge bruker vi konsumprisindeksen for å måle inflasjon.

Konkurransseutsatt næring: Næring der det meste av produksjonen antas solgt til utlandet (utekonkurrerende næring) eller på det innenlandske marked (hjemme konkurrerende næring) i konkurranse med utenlandske produsenter.

Konkurransseutsetting: Konkurransseutsetting betyr at offentlige tjenester utlyses i konkurranse – ofte kalt anbud – slik at andre, private, ideelle organisasjoner eller kommersielle aktører kan konkurrere om driften av tjenestene. Noen ganger er også offentlige virksomheter med i konkurransen.

Landsorganisasjonen (LO): Den største arbeidstakerorganisasjonen som kjemper for bedre lønns- og arbeidsvilkår.

LO kurs og konferanse: Tilbyr kurs og kompetanseutvikling for tillitsvalgte i LO. Målet er å bygge en sterkere fagbevegelse gjennom kunnskap og skolering.

LOs sommer- og lærlingpatrulje: To patruljer LO arrangerer som LOs forbund deltar på. Disse patruljene blir gjennomført for å kartlegge at unge arbeidstakere sine rettigheter blir fulgt, og at de trives på jobb. Mens sommerpatruljen arrangeres på sommeren og har fokus på sommervikarer, arrangeres lærlingpatruljen på høsten, og har fokus på lærlinger. Alle medlemmer i Fellesforbundet har mulighet å delta på disse patruljene som gjennomføres en gang i året.

Leie til eie: Et boligkonsept som gjør det mulig å leie din egen bolig før du kjøper den.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO): Norges største arbeidsgiverorganisasjon som er en av motpartene i tariffoppgjøret.

Normalarbeidsdag: Er loven (AML) som er bestemt for å få et godt arbeidsliv, slik at en ikke settes opp imot hverandre når det gjelder f.eks. arbeidstid. Slik at man ikke trenger å frykte for at man ikke kan brødfø seg selv og sin familie.

Obligatorisk tjenestepensjon (OTP): En lovfestet ordning som skal være innskuddsbasert eller ytelsesbasert. Gjelder fra fylte 20 år etter 1 G og er på 2% av grunnlønnen.

Overenskomst: Overenskomst er en skriftlig avtale mellom arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgiverorganisasjon eller en enkelt arbeidsgiver om lønns- og arbeidsvilkår. Uttrykket overenskomst brukes om tariffavtalens del 2, den delen som inneholder de konkrete bestemmelsene om lønns- og arbeidsvilkår og som revideres ved tariffoppgjørene. Del 1 i tariffavtalen er hovedavtalen.

Psykososial helse: Psykososial helse er en fellesbetegnelse på psykiske og sosiale forhold av betydning for helse og mental funksjon.

Solidaritet: Er et begrep som beskriver en følelse av samhörighet og samhold mellom individer eller grupper. Ordet benyttes ofte i fagpolitiske sammenhenger, og også til å uttrykke støtte til folk i den tredje verden.

Sosial dumping: Sosial dumping er et begrep som i dagens Norge knyttes til arbeidsinnvandring hvor utenlandske arbeidstakere får vesentlig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere.

Stami: Statens arbeidsmiljøinstitutt er et norsk statlig forskningsinstitutt organisert under Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tariffavtale: En tariffavtale er en kollektiv regulering av lønns- og arbeidsvilkår eller andre forhold, som inngås mellom en fagforening (for eksempel Fellesforbundet) og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverorganisasjon. En tariffavtale er bindende for avtalens parter og deres medlemmer.

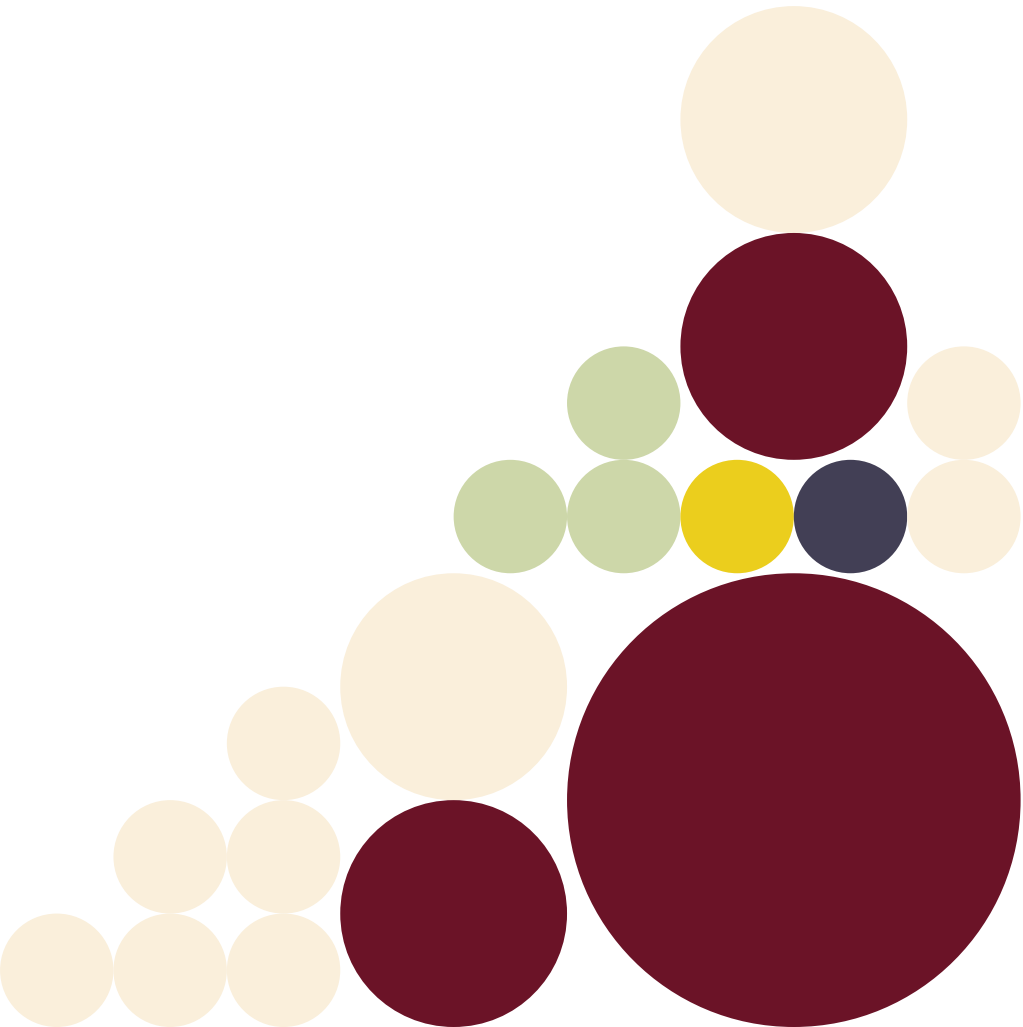
Tariffoppgjør: Betegnelse på forhandlinger der tariffavtalen sies opp, og det forhandles om både lønnstillegg og endringer i de øvrige bestemmelsene i tariffavtalen. Kalles også tariffrevisjon eller lønnsoppgjør

Trepartssamarbeid: Trepartssamarbeid er samarbeid mellom organisasjoner som representerer arbeidsgivere og arbeidstakere (partene) og staten. Samarbeidet omfatter i hovedsak arbeidslivsspørsmål, men har historisk sett også hatt betydning for andre deler av statens økonomiske politikk.

Tverretatlig: Er når to eller flere etater som f.eks Datatilsynet, NAV og Jernbanedirektoratet enten samarbeider eller har arbeid/problemer som kan gjelde flere områder. Hvis det noen hacker et statlig togselskap så vil det være tverretatlig samarbeid mellom jernbanedirektoratet og datatilsynet, pluss noen flere

Velferdsordninger: Sosialpolitiske ordninger, som alders- og uførepensjon, arbeidsledighetstrygd og sosial støtte, helse- og omsorgstjenester, som sykehus og aldershjem, utdanningsinstitusjoner som skoler og universiteter, familiepolitiske ordninger som barnetrygd, foreldrepermisjon og barnehager.

VTA: Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er et arbeidsrettet tiltak for personer som mottar uføretrygd, men som har ønske og mulighet til å delta i arbeidslivet under tilpassede forhold.

[illegible]

